

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародної торгівлі і маркетингу**

**ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «МІЖНАРОНА ЕКОНОМІКА»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 05 Соціальні та поведінкові науки
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 051 «Економіка»**

Форма навчання: денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему: «Розвиток тіньової економіки як світове явище»

здобувачки: Ткаченко Анастасії Володимирівни

Наукова керівниця: Кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної торгівлі
і маркетингу, Сандул Марія Станіславівна

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною
комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувачка кафедри: д.е.н., професорка Циганкова Т.М

(підпис)

Київ 2023

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра міжнародної торгівлі і маркетингу**

**ОСВІТНЬО – ПРОФЕСІЙНА
ПРОГРАМА
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ**

**«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»
05 Соціальні та поведінкові науки
051 «Економіка»**

ПОГОДЖЕНО

Керівниця проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми
«Міжнародна економіка»

Столярчук Я.М.

(підпис)
«_____» _____ 20__ р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри міжнародної
торгівлі і маркетингу

Циганкова Т.М.

(підпис)
«_____» _____ 20__ р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

**Здобувачці вищої освіти Ткаченко Анастасії Володимирівні
денної форми навчання**

на підготовку кваліфікаційної бакалаврської роботи

на тему: **«Розвиток тіньової економіки як світове явище»**

Тему затверджено наказом ректора Університету від «14» лютого 2023р. № 293-ст

Кваліфікаційна бакалаврська робота виконується на матеріалах:

нормативно-правових актах, даних Державної служби статистики України,
статистичних матеріалах та звітах міжнародних організацій, наукових публікаціях
українських, зарубіжних вчених, Міністерство економіки України.

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

Розділ 1	Теоретичні основи дослідження тіньової економіки як світового явища
-----------------	---

Розділ 2	Аналіз особливостей та сучасного стану тіньової економіки в світі
-----------------	---

Об'єкт дослідження:	Розвиток тіньової економіки як світове явище
Предмет дослідження:	Причини, наслідки та тенденції розвитку тіньової економіки в масштабах світової економіки.
Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи:	Дослідити тіньову економіку, як економічне явище. Проаналізувати вплив тінізації економіки на соціально-економічний розвиток. Виявити методи детинізації на прикладі досвіду країн світу.

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1

- Дослідити сутність поняття «тіньова економіка» та «офіційна економіка»;
- Визначити структуру тіньової економіки та основні види тіньової діяльності;
- Проаналізувати соціально-економічні чинники існування та розповсюдження тіньової економіки;

У розділі 2

- Проаналізувати та оцінити тіньову економіку в різних країнах світу;
- Розглянути світовий досвід детинізації економіки;
- Дослідити тіньову економіку в Україні: стан, тенденції та шляхи подолання;

Завдання підготувала

Наукова керівниця:

Сандул М.С

Завдання одержала здобувачка:

Ткаченко А.В

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 69 сторінки, 6 таблиць, 15 рисунків, список використаних джерел з 36 найменувань.

РОЗВИТОК ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК СВІТОВЕ ЯВИЩЕ

Об'єктом дослідження виступає розвиток тіньової економіки як світове явище.

Предметом дослідження є причини, наслідки та тенденції розвитку тіньової економіки в масштабах світової економіки.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи полягає у детальному дослідженні розвитку тіньової економіки як світового явища, також в аналізі поняття, визначень та концепцій, пов'язаних з тіньовою економікою, для отримання теоретичної бази дослідження. Аналіз світового досвіду, огляд досліджень та публікацій про розвиток тіньової економіки в різних країнах та регіонах світу з метою виявлення основних тенденцій, факторів та причин, що впливають на розмір та розвиток тіньової економіки.

Завданнями роботи є:

- Дослідити сутність поняття «тіньова економіка» та «офіційна економіка»;
- Визначити структура тіньової економіки та основні види тіньової діяльності;
- Проаналізувати соціально-економічні чинники існування та розповсюдження тіньової економіки;
- Проаналізувати та оцінити тіньову економіку в різних країнах світу;
- Розглянути світовий досвід детинізації економіки;

- Дослідити тіньову економіку в Україні: стан, тенденції та шляхи подолання;

Практичне значення даної роботи полягає в тому, що вона спрямована на розширення знань про розвиток тіньової економіки в Україні та світі, дослідження сучасних тенденцій розвитку тіньової економіки та визначення масштабів тіньової економіки в Україні.

Період виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи – лютий - червень 2023р.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи 2023р.

Рік захисту роботи 2023р.

Ключові слова: тіньова економічна діяльність, офіційна економіка, економічна діяльність, нелегальна економіка, оподаткування, неформальні працівники.

Відгук
про кваліфікаційну бакалаврську роботу
здобувача(ки) факультету Міжнародної економіки і менеджменту
освітньо-професійної програми «Міжнародна економіка»

Мікаленко А. В.

(прізвище, ініціали)

на тему: Розвиток тіньової економіки як світове явище
(назва теми);

1. Актуальність теми: Дослідження тіньової економіки сьогодні набуває особливої актуальності у зв'язку з обранням українським суспільством економічної стратегії розвитку, в якій перу загострення проблеми тінізації в умовах воєнного стану.
2. Позитивні риси кваліфікаційної роботи: автором якісно досліджено соціально-економічні чинники індукції та репресивності тіньової економіки у світі, здійснено комплексний порівняльний аналіз тіньової економіки країн світу.
3. Наявність самостійних розробок автора: комплексно досліджено стан та тенденції розвитку тіньової економіки в Україні та у світі, на основі чого сформульовано пріоритетні шляхи регіоналізації економіки та реконструкції.
4. Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій: автором теоретичні висновки і практичні рекомендації мають практичну значущість в контексті протидії ліквідації економіки України та покращення її економічної і промислової у відповідності до принципів світових практик.
5. Наявність недоліків: роботі притаманні певні недоліки з огляду на логіку викладеного матеріалу, недостатність використання наукових джерел та нахилання на них, статистичних даних, надмірність уваги до питань охоплення області тіньової економіки, недостатня конкретика в сформульованих запропонуваннях, автором немає бачення впливу тіньової економіки в Україні.
6. Загальна оцінка кваліфікаційної бакалаврської роботи та її допущення до захисту перед ЕК: кваліфікаційна бакалаврська робота в цілому відповідає вимогам і може бути рекомендована до захисту перед ЕК.

Науковий(ва) керівник(ця) доцент кафедри міжнародної торгівлі і маркетингу, к. е. н. (політика, учасник звання, науковий консультант)

Діух
(підпис)

Синдур Л. С.

(прізвище, ініціали)

"20" травня 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1	6
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК СВІТОВОГО ЯВИЩА	6
1.1 Сутність поняття «тіньова економіка» та «офіційна економіка»	6
1.2 Структура тіньової економіки та основні види тіньової діяльності	15
1.3 Соціально-економічні чинники існування та розповсюдження тіньової економіки	23
РОЗДІЛ 2	31
АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТА СУЧАСНОГО СТАНУ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ В СВІТІ	31
2.1 Порівняльний аналіз тіньової економіки країн світу	31
2.2 Світовий досвід детинізації економіки	42
2.3 Тіньова економіка в Україні: стан, тенденції та шляхи подолання	52
ВИСНОВКИ	65
ДЖЕРЕЛА	69

ВСТУП

Тіньова економіка є однією з найактуальніших тем, які щодня обговорюються в наукових колах, ЗМІ та повсякденному житті. Це явище стало об'єктом занепокоєння влади, науковців та громадськості багатьох країн світу, включно з Україною. Тіньова економіка – це складна та багатогранна проблема, яка є результатом дії багатьох соціально-економічних факторів і має серйозні наслідки для національної економіки. Важливо розуміти, що боротьба з тіньовою економікою є складним завданням, яке потребує комплексних підходів та взаємодії різних структурних ланок влади та громадськості.

Аналізуючи останні дослідження у яких започаткована конкретна оцінка проблеми існування тіньової економіки можна виділити 4 висновки які зробив Фрідріх Шнайдер, один із провідних експертів з тіньової економіки з австрійського Університету імені Йоганнеса Кеплера за 35 років дослідження економіки в тіні:

1. Немає ідеального чи провідного методу оцінки розміру та розвитку тіньової економіки, всі методи мають серйозні методологічні проблеми та недоліки.

2. Якщо можливо, дослідники повинні використовувати кілька методів, щоб наблизитися до «справжнього» значення розміру і розвиток тіньової економіки.

3. Необхідно провести набагато більше досліджень щодо методології оцінки та емпіричних результатів різні країни та періоди.

4. Зараз слід зосередити увагу на дослідженнях мікротіньової економіки та на проведенні експериментів щоб досягти двох цілей:

- (i) краща мікрооснова, і
- (ii) краще знання того, чому люди працюють у тіньовій економіці, що їх мотивує.

[1, с. 23]

Фрідріх Шнайдер є відомим економістом, який вніс вагомий науковий внесок у дослідження тіньової економіки. Шнайдер розробив методи та моделі для вимірювання розміру тіньової економіки в різних країнах і регіонах світу. Він

враховує різні фактори, такі як рівень податків, регулювання, корупція та інші економічні умови. Шнайдер досліджує фактори, що спричиняють виникнення та зростання тіньової економіки, такі як високі податки, складна податкова система, бюрократія, корупція та економічна нестабільність. Він також вивчає наслідки тіньової економіки для економічного розвитку, податкової системи, соціальних програм та іншого. Науковець пропонує політичні та економічні рекомендації для зменшення розміру тіньової економіки та підвищення легальності економічної діяльності. Він акцентує на необхідності ефективної податкової політики, політичних реформ, боротьби з корупцією та покращення бізнес-клімату.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи полягає у глибокому аналізі та розумінні розвитку та впливу тіньової економіки в масштабах світової економіки. Дипломна робота буде спрямована на досягнення таких завдань:

- Дослідження теоретичних основ тіньової економіки: Ретельне вивчення поняття, визначень та теоретичних підходів до тіньової економіки. Аналіз основних теорій та концепцій, які пояснюють виникнення та розвиток тіньової економіки як світового явища.
- Аналіз світового досвіду: Вивчення прикладів тіньової економіки в різних країнах та регіонах світу. Дослідження причин, які сприяють розвитку тіньової економіки на світовому рівні, таких як податкова політика, регуляторна система, корупція, соціально-економічна ситуація тощо.
- Вимірювання розміру тіньової економіки: Дослідження методологій та підходів до вимірювання розміру тіньової економіки в масштабах світової економіки. Застосування цих методів для оцінки та порівняння розміру тіньової економіки в різних країнах та регіонах світу.
- Аналіз наслідків тіньової економіки: Вивчення впливу тіньової економіки на економічний розвиток, фіскальну стабільність, соціальну справедливість та інші сектори світової економіки.

Об'єктом дослідження даної кваліфікаційної бакалаврської роботи - є розвиток тіньової економіки як світове явище. Предметом дослідження слугують причини, наслідки та тенденції розвитку тіньової економіки в масштабах світової економіки.

Кваліфікаційна бакалаврська робота містить 69 сторінки, 6 таблиць, 15 рисунків, список використаних джерел з 36 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ ЯК СВІТОВОГО ЯВИЩА

1.1 Сутність поняття «тіньова економіка» та «офіційна економіка»

Зв'язок між тіньовою та офіційною економікою завжди був актуальним та залишиться актуальними, оскільки ці два поняття відображають різні сторони економічної діяльності в суспільстві. В цьому розділі буде розглянута теоретична сутність понять "тіньова економіка" та "офіційна економіка", їх взаємозв'язок та наслідки для економіки країни.

Описуючи обрану область дослідження, хотілось би підкреслити, що тіньова економіка сягає своїм корінням у далеке минуле. У роки свого становлення вона була пов'язана з виробництвом та продажем низькоякісних товарів та послуг (продукти харчування, транспортні послуги та ін.). Ті, хто займався цією діяльністю, звичайно не були зареєстровані, тому вони не тільки не сплачували обов'язкові податки, а й не дотримувалися стандартів якості. Але сьогодні їх масштаби багаторазово зросли, і вони починають загрожувати не лише економічній безпеці окремих держав, але й всьому цивілізованому світу в цілому. Однак зазначені мною сфери діяльності залишаються здебільшого в тіньовому секторі.

Для кращого розуміння сутності тіньової діяльності, охарактеризуємо існуючі підходи до визначення тіньової економіки. Зарубіжні дослідники розглядають тіньову економіку з виміру тіньової економіки, який більше пов'язаний з практичними завданнями: формулювання пропозицій щодо вдосконалення законодавства та коригування соціально-економічної політики. Концепція неформальної економіки була вперше представлена Кеннетом Хартом і його колегами Бартером і Зісманом у їхній книзі "The Informal Sector in the United Kingdom" (1977). Вони описують неформальну економіку як економічний сектор, який існує поза офіційною економікою та складається з різноманітних неформальних, незаконних або

незадекларованих видів економічної діяльності. Сектор включає самозайнятих осіб, які працюють у нелегальному бізнесі, незаконній торгівлі, сімейному бізнесі, торгівлі на чорному ринку та інших формах незадекларованої діяльності. Кеннет Харт також визнавав еволюційність свого поняття: "Неформальна економіка нині розглядається як універсальна властивість індустріальних країн і включає від домашнього самозабезпечення до криміналізації економіки"[8]. Тракткування понять інших науковців викладено у табл.1.1.

Таблиця 1.1 Тракткування поняття «тіньова економіка» різними науковцями

Вчений	Тракткування сутності тіньової економіки
Вітчизняні науковці	
Є. Самойленко	Тіньова економіка є елементом економічної системи, яка розвивається поза межами правового поля та дозволяє окремим прошкам населення отримувати дохід.
О. Кундицький О. Сенишин	Тіньова економіка – складне соціально-економічне явище, наявне в будь-якій країні, яке несе загрозу національній безпеці. Головною метою тіньової економіки є мінімізація витрат економічної діяльності і максимізація доходів, що не обліковуються державою і громадянським суспільством.
О. Турчинов	Тіньова економіка – це економічна діяльність, яка не враховується і не контролюється офіційними державними органами, а також діяльність, спрямована на отримання доходу шляхом порушення чинного законодавства

Продовження таблиці 1.1

Вчений	Трактування сутності тіньової економіки
Зарубіжні науковці	
П. Гутманн	«тіньова економіка» - це будь-яка економічна діяльність, не врахована офіційною статистикою, а її основні складові - нелегальна прихована, неформальна.
Е. Файге	Під нелегальною економікою розуміється «сукупність доходи, які генеруються цією економічною діяльністю які порушують правовий статус законних форм торгівлі» «сукупність економічної діяльності, яка не зареєстрована як така, та сприяє валовий національний продукт (ВВП), який обчислюється офіційно»
Д. Вільямс Ф. Шнайдер	Тіньова економіка означає незадекларований дохід від виробництва законних товарів і послуг і продуктивної економічної діяльності, які загалом були б оподатковуються, якщо про них було повідомлено податковим органам

Джерело: Побудовано автором на основі [1, 2, 3, 4, 5, 6].

М. Кастельс і А. Портес [9] зробили спробу з'ясувати відмінності різних типів економічної діяльності за допомогою схеми, відтвореної на табл. 1.2, де виходили із того, що основна різниця між формальним і неформальним в економіці зумовлена не характером кінцевого продукту, а способом його виробництва і/або реалізації.

Таблиця 1. 2 Соціальна будова економіки за природою господарської діяльності

Процес виробництва і розподілу	Кінцевий продукт	Тип економіки
+	+	Формальна
-	+	Неформальна
+ або -	-	Кримінальна

Джерело: побудовано автором на основі [10]

Чітке розмежування між цими трьома категоріями (формальна, неформальна та кримінальна діяльність) дозволяє систематично вивчати їх взаємозв'язки, табл.1.1 в якій представлено «+», як законодавчо дозволені способи діяльності та продукти та «-», як законодавчо заборонені способи діяльності та продукти, це дає змогу зробити висновок, що саме спосіб виробництва і реалізації впливають на неформальний сектор.

В подальшому, М. Кастельс і А. Портес систематизував ці відносини так: формальний тип економічної діяльності впливає на неформальний шляхом державного втручання, конкуренції з боку великих фірм, джерел капіталу і технологій; неформальний на формальний — шляхом здешевлення споживчих товарів і виробничих ресурсів, гнучких трудових резервів; формальний тип економічної діяльності впливає на кримінальний шляхом державного втручання і протидії, постачання певних контрольованих товарів; кримінальний впливає на формальний через корупцію чи т. з. «ренту охоронців воріт» для окремих категорій державних урядовців.

У США та інших країнах неформальний сектор (неформальні працівники) був основним джерелом економічної активності. Основу цієї економіки становили доходи, одержані неформальним сектором.

Тільки у 1980-х роках економічна наука звернула свою увагу на аналізовані економічні проблеми. Причинами цього стали провал радянської економіки, збільшений зниженням темпів економічного зростання, необґрунтовані соціально-економічні реформи і, в цілому, ідеологічними ідеями, що пронизували економічну діяльність держав.

Той факт, що основною метою тіньової економіки є отримання економічного прибутку та обов'язкове порушення сучасного законодавства, свідчить про нерозривний зв'язок з економічною злочинністю. Тому тіньову економіку слід розглядати як різновид самостійної професійної злочинної діяльності, в якій одні прагнуть необмеженого особистого багатства, а інші змушені відійти від економічної діяльності.

Тіньова економіка була присутня навіть під час правління імператорів, князів, вождів, звісно вона не мала офіційної назви в порівнянні з нашим часом, але народ неодноразово віддавав дань своїм князям або вище поставленій особі показуючи свою відданість та покірність перед ним. Поняття «тіньова економіка» досить пересічне з поняттям «корупція», як відмічає сайт «Вікіпедія»: « Корупція (від лат. corrumpere — псувати) — негативне суспільне явище, яке проявляється в злочинному використанні службовими особами, громадськими і політичними діячами їх прав і посадових можливостей з метою особистого збагачення. Як і будь-яке суспільне явище, корупція в певних суспільних відносинах пронизує все суспільство, а в інших існувати не може.

До корупції може бути схильна будь-яка людина, що володіє дискреційними повноваженнями — повноваженнями щодо розподілу якихось ресурсів, що їй не належать, на свій розсуд (чиновник, депутат, суддя, співробітник правоохоронних органів, адміністратор, екзаменатор, лікар тощо). Головним стимулом до корупції є можливість отримання економічного прибутку (ренти), зв'язаного з використанням владних повноважень, а головним стримувальним чинником — ризик викриття і покарання.». [11]

В давнину корупція проявлялась в звичаї робити подарунки, щоб досягнути бажаного. Чим краще подарунок, тим більше буде виділятися людина поміж натовпу, тим самим саме це допоможе досягнути людині свою мету. З часом коли державний апарат почав ускладнюватись, а влада почала осилюватись центральним правлінням, професійні державні чиновники для яких влада підготувала відносно малий фіксований прибуток починають працювати мимохіть офіційної заробітної плати, використовували своє положення в таємних справах.

XIV століття вважається епохою важкого меркантилізму у Європі, економічна політика якої ґрунтувалася на доктрині монетаризму. У той час держави, бажаючи зберегти гроші на своїй території, почали знецінювати їх, роблячи їх марними (що являло собою тіньову економіку). Особливо добре це виходило в Англії, яка переплавляла іноземні монети виготовлення фальшивок, які потім використовувалися лише біля Англії. Однак фальшиве монетництво мало і політичне значення. Як одна з форм економічного впливу фальшиве монетництво набуло поширення, починаючи з XVIII ст. Тут необхідно зазначити, що в цьому випадку якість підробки була високою і постраждала сторона - тобто держава, на яку була спрямована дія фальшивомонетників, дізнавалася про наявність фальшивих грошей лише тоді, коли в обороті їх було надто багато. Так, наприкінці XVIII ст. влада Нового Світу зрозуміла, що в країні циркулюють фальшиві гроші тільки за їх надмірною кількістю. Так вони успішно були спрацьовані в казначействі Великобританії.

Корупція процвітала в Європі та Азії. Чиновники, посади та звання підкуповувалися, торговці звільнялися від низьких тарифів та податків на споживання, а ремісникам дозволялося виробляти деякі товари без сплати грошей до скарбниці. З іншого боку, існувала неабияка частка адміністративних поборів для тих, хто не міг відкупитись.

Історично можна сказати, що тіньова економіка формувалася як економічна діяльність, яка:

- суперечила принципам суспільного визнання, моралі та моральності та відповідала незмінним емоціям та бажанням людей (проституція, ігри глядачів - гладіаторство, хабарництво, розтрата);

- носили підривний характер, порушували нормальне функціонування ринку та паразитували на труднощах розвитку ("чорний ринок" під час війни та катастроф, фальшиве монетництво, здирство, заборона на виробництво необхідних товарів та послуг)

- засновані на кримінальних діях (грабіж, замовні вбивства, здирство, крадіжки);

- ґрунтується на поза правових діях (незаконне виробництво товарів та послуг);

- Спрямована підлив державної влади (організована злочинність).

Тільки в першій половині 20-го століття тіньова економіка була осмислена як наукова проблема. Її піонером став П. Гутман, який опублікував книгу "Підпільна економіка", в якій було зроблено спробу визначити тіньовий сектор.

Роберт Гутман – один із провідних експертів з тіньової економіки. Він визначає тіньову економіку як сектор економіки, що складається з незаконної діяльності, яка не відображається в офіційній статистиці та не оподатковується, не регулюється та не контролюється державою. Гутман також зазначив, що тіньова економіка не обов'язково є нелегальною. Це також може включати економічну діяльність, яка не є незаконною, але не оподатковується та не регулюється державою через занижене декларування доходів або інші механізми ухилення від сплати податків. Гутман підкреслив, що тіньова економіка може мати значний вплив на офіційну економіку країни, зокрема, шляхом зниження податків і посилення конкуренції для офіційного бізнесу.

Він також наголосив, що тіньова економіка може бути джерелом доходу для малозабезпечених та безробітних громадян, але це не може компенсувати наслідки

такої економічної діяльності, зокрема корупцію, злочинність та незаконне використання державних ресурсів.[4]

Сучасний характер поняття «тіньова економіка» охоплює широкий спектр економічної діяльності, яка відбувається за межами офіційної економіки країни і не відображається в її офіційній статистиці. Така діяльність може бути незаконною, як-от торгівля наркотиками чи зброєю, контрабанда, проституція, або мати певний ступінь законності, але незареєстрована, як-от тіньова зайнятість, незадекларована робота чи інша подібна діяльність.

До тіньової економіки відноситься також господарська діяльність за фальшивими або неповними документами або шляхом ухилення від сплати податків та інших примусових платежів. Це може включати нелегальну зайнятість, неофіційну роботу в країні чи за кордоном, а також торгівлю на чорному ринку та іншу діяльність.

Тіньова економіка та офіційна економіка є протилежностями економічної діяльності з помітними відмінностями щодо законності, підзвітності та оподаткування. Тому проводячи дослідження не можна оминати термін «офіційна економіка», як вважає О.В. Турчинов: «офіційна економіка - це економіка, яка “охоплює всі види економічної діяльності, що здійснюються відповідно до державних вимог і обмежень, виражених у вигляді законодавчих та нормативних актів (обов’язкова звітність, сплата податків і платежів, заборона певних видів діяльності і т.д.)”».[12]

Дійсно офіційна економіка включає всі законні підприємства та види діяльності, які регулюються державними законами та постановами. Ці суб’єкти господарювання реєструються в органах державної влади, сплачують податки та інші обов’язкові платежі, забезпечують соціальний захист своїх працівників, підпадають під різні форми державного регулювання.

Однак варто зазначити, що офіційна економіка не може існувати без певної міри тіньової економіки. Тіньова економіка може мати позитивний вплив на офіційну

економіку, наприклад, зменшити податковий тягар і бюрократичні бар'єри. Однак цей вплив має бути обмеженим і контрольованим, щоб не призвести до незаконної діяльності та незаконного виведення коштів з економіки.

Розглянемо відмінності між офіційною економікою та тіньовою економікою відтворені на табл. 1.3.

Таблиця 1.3 Відмінності між офіційною економікою та тіньовою економікою

Офіційна економіка	Тіньова економіка
Офіційна економіка сприяє створенню робочих місць і забезпечує розвиток інфраструктури та інвестицій	Тіньова економіка може підірвати офіційну економіку через ухилення від сплати податків, сприяючи зростанню нелегальних нестабільних ринків.
Офіційна економіка включає всю законну економічну діяльність, яка відображається в офіційних статистичних звітах і регулюється державними законами та політикою.	Тіньова економіка включає незаконну, незадекларовану або незареєстровану економічну діяльність, яка ухиляється від офіційної реєстрації та контролю.
Учасники офіційної економіки, як правило, виконують свої зобов'язання щодо сплати податків, відрахувань і дотримання нормативних вимог.	Учасники тіньової економіки намагаються уникнути сплати податків та інших службових зобов'язань. Вони можуть працювати готівкою, уникати фінансових слідів або використовувати незаконні метод оподаткування.
Уряд може регулювати та контролювати офіційну економіку, встановлюючи правила, закони та політики, що сприяють стабільності та розвитку.	Тіньова економіка зазвичай уникає офіційного контролю, що може створювати проблеми з питань безпеки, зловживання та недостатньої регуляції.

Продовження таблиці 1.3

Офіційна економіка	Тіньова економіка
Діяльність у офіційній економіці регулюється офіційною статистичною звітністю, яка дозволяє урядам збирати дані та формулювати економічну політику.	Тіньова економічна діяльність залишається поза межами офіційної статистики, що ускладнює її вимірювання та аналіз. Це може призвести до проблем у плануванні та формуванні економічної політики.

Джерело: побудовано автором на основі [12]

Офіційна економіка, як і тіньова, є важливою частиною суспільного розвитку. Проте аналізуючи представлену табл. 1.3 можна зробити висновок, що офіційна економіка є більш прозорою та контрольованою, оскільки підлягає державному регулюванню та оподаткуванню. Отже, дотримання правових вимог офіційної економіки забезпечує її розвиток у правовому полі, забезпечує зростання державного бюджету та підтримує економічну стабільність країни.

Існування тіньової економіки залишається серйозним викликом для розвитку офіційної економіки, оскільки порушує правила конкуренції, сприяє корупції та шахрайству, а інколи призводить до зниження рівня життя людей. Однак тіньова економіка також може мати певні позитивні наслідки, такі як стимулювання підприємництва та зниження безробіття.

Тому розуміння природи тіньової економіки та офіційної економіки є важливим для розробки ефективних стратегій та вирішенням економічних проблем.

1.2 Структура тіньової економіки та основні види тіньової діяльності

Тіньова економіка - це сфера економіки, яка формально не регулюється державою і не враховується в офіційній статистиці. Таким чином, структура тіньової

економіки може відрізнятися в різних країнах і сферах діяльності. Проте основними складовими тіньової економіки є:

- Нелегальний бізнес: виробництво та торгівля наркотиками та зброєю, контрабанда товарів тощо.
- Нелегальні послуги: проституція, піратство, робота без посвідки на проживання.
- Несплата податків: несплата податків, приховування доходів, фіктивні операції та правочини.
- Сіра економіка: діяльність, яка офіційно не регулюється, але не є незаконною, наприклад, оздоблення інтер'єру, догляд за домом, ремонт автомобілів тощо.
- Фінансові операції: незаконний обіг валюти, відмивання грошей.

Ці компоненти не є вичерпними, але вони є найбільш поширеними в тішовій економіці. Варто зазначити, що тішова економіка може відігравати як позитивну, так і негативну роль у національній економіці.[14]

Особливу загрозу безпеці економічної системи усіх країн становить діяльність тішової економіки та кримінальних структур. Навіть у найбільш процвітаючих економіках розвинутих країнах є частина, яка виходить за межі звичайного законодавства – неформальна економіка.

Ієрархічна структура тішової економіки характеризується тим що, між компонентами існує безліч зв'язків, найбільш характерним з яких є ланка координації та підпорядкування.

Тішова економіка організована за принципом піраміди, вона представлена на рис. 1.4. Піраміда обрана не випадково, по-перше, вона підтримує перпендикулярність (залежність «нижнього становища» від «вищого становища») Зазвичай піраміду представляють три частини (нижній рівень, середній та найвищий).

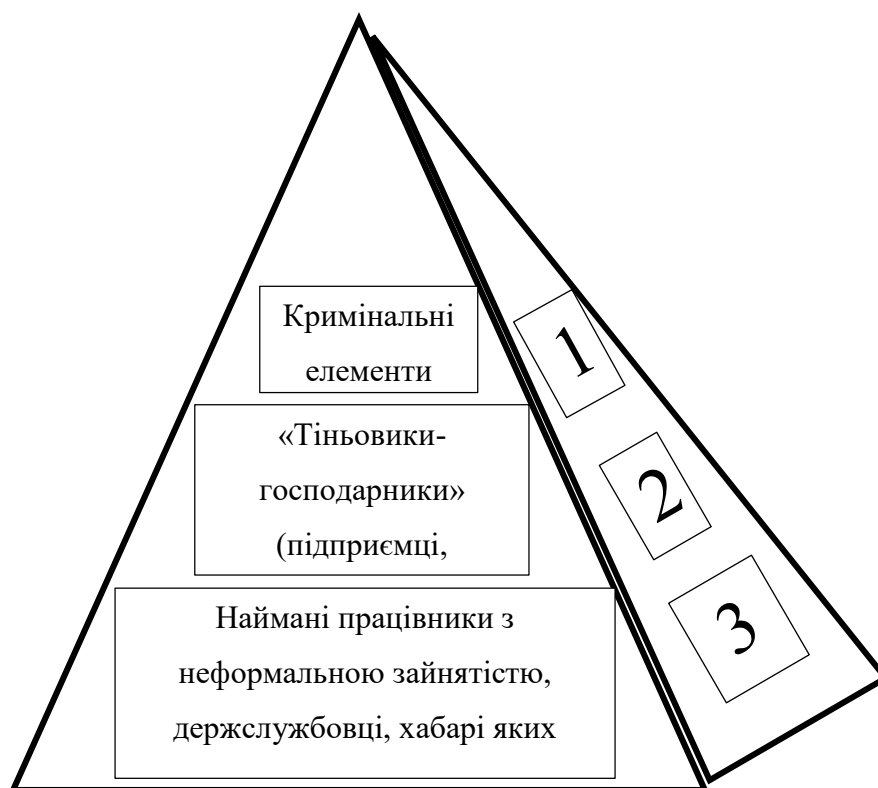

Рисунок 1.1 Структура тіньової економіки

Джерело: побудовано автором на основі [13]

Особливої уваги з боку держави заслуговує другий рівень піраміди – «тіньовики-господарники», діяльність яких має бути легалізована, щоб самі підприємці могли успішно формувати «середній клас» – основу стабільності будь-якої макроекономічної системи. Варто також наголосити на необхідності вдосконалення законодавчої бази з метою посилення контролю за діяльністю суб'єктів у правовому полі, а також для захисту населення від фінансових злочинів та забезпечення захисту його приватної власності.

Розподіл тіньової економіки на складові представлений на рис. 1.5 дає змогу більш конкретно зрозуміти структуру тіньової економіки.

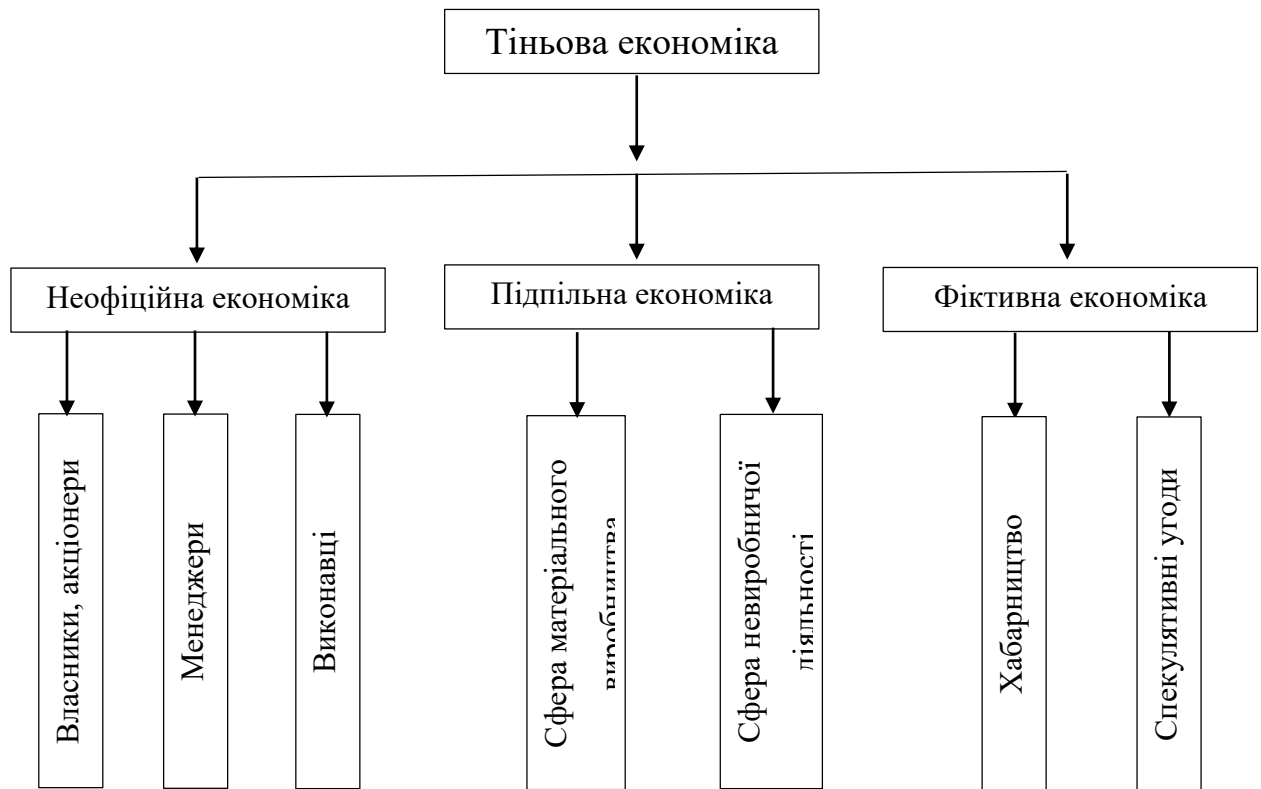

Рисунок 1.2 Розподіл тіньової економіки на складові.

Джерело: побудовано автором на основі [14]

Згідно з проведеного дослідження з'ясували, що структуру тіньової економіки в ЄС складає найвища частка нелегальної праці людей, які частіше всього працюють на будівництві, господарстві або працюють вдома і становить вона 67%. Інші

33% виручки приховується від податківців, найчастіше в роздрібній торгівлі, прибутки від торгівлі, барів, оплата послуг таксі тощо.[15]

В ООН фахівці, що займаються національними рахунками, тіньову економіку поділяють на три види діяльності такі як приховану або тіньову, неформальну або неофіційну й нелегальну.

Прихована тіньова економіка – це та, яка не відображається в офіційній статистиці та не оподатковується. Це означає, що діяльність юридичних та фізичних осіб не реєструється в державних органах та не включається до відповідної статистичної звітності.

Прихована тіньова економіка може набувати різних форм, включаючи такі види діяльності, як:

- нелегальне працевлаштування. Це означає, що трудові мігранти офіційно не зареєстровані, не мають трудових договорів та не сплачують податки.
- нелегальна торгівля. Це може містити контрабанду товарів, контрафактні товари або торгівлю товарами без сплати мит та податків.
- незаконне виробництво та продаж продукції. Це може включати виробництво та продаж контрафактних товарів, які не відповідають стандартам та правилам.
- Незаконне будівництво. Це означає, що будинок не має дозволу на будівництво та не відповідає вимогам будівельних норм.
- Нелегальний іммігрант. Це включає перетин кордону без оформлення документів і перебування в країні без дозволу.
- Незаконний обіг готівки. Це означає, що гроші, отримані від незаконної діяльності, не реєструються та не оподатковуються.
- Незаконний бізнес. Це означає, що підприємства не зареєстровані та не сплачують податки, але продукти та послуги, які вони надають, можуть бути доступні на ринку.
- Незаконна експлуатація природних ресурсів. Це може включати незаконне вирубування лісу, незаконний вилов риби або незаконний видобуток корисних копалин.
- Незаконна зброя та наркотики. Це може включати незаконне виробництво, зберігання та розповсюдження зброї та наркотиків.
- Нелегальне обслуговування. Сюди можуть входити незаконні послуги, такі як перевезення людей або товарів, злочинні організації, які надають послуги з охорони та зберігання.

Прихована тіньова економіка може мати серйозні наслідки для економіки та суспільства загалом. Це може призвести до втрати державних доходів, підірвати

верховенство закону та поставити під загрозу суспільну безпеку. Тому важливо боротися з тіньовою економікою та надавати можливості для законного та регульованого бізнесу.

Неформальна економіка — різновид тіньової економіки, що включає всі види діяльності, які не відображені в офіційній статистиці та не регулюються державою. Він характеризується відсутністю офіційної реєстрації та оподаткування, що дозволяє діяти приховано та ухилятися від юридичної відповідальності. офіційна статистика.

Неформальна тіньова економіка може включати такі види діяльності, як маленькі магазинчики без реєстрації, робота за кордоном без оформлення договору про дозвіл працевлаштування, букмекерські та гральні заклади, неформальні ринки праці, різні види шахрайства тощо. Характерною рисою всіх цих видів діяльності є те, що вони здійснюються приховано, щоб уникнути юридичної відповідальності та оподаткування.

Неформальна економіка не завжди заборонена законом, в порівнянні з нелегальною економікою, тому можна віднести та назвати її «сірою» економікою.

Нелегальна економіка — ще один вид тіньової економіки, який характеризується порушенням законів і нормативних актів під час господарської діяльності. Незаконна діяльність може варіюватися від злочинної діяльності, як-от торгівля наркотиками, контрабанда, крадіжка, пограбування, до менш серйозних правопорушень, таких як незаконний обіг товарів і послуг, що включає ухилення від сплати податків, приховані прибутки та, загалом, порушення трудового законодавства.

Основна відмінність нелегальної економіки від інших видів тіньової економіки полягає в тому, що нелегальна економіка включає кримінальну діяльність. Нелегальна економіка є досить складною проблемою, оскільки злочинні групи часто залучені до нелегальної економіки, що може негативно вплинути на безпеку та стабільність країни.

Незаконна економіка може виникати в будь-якому секторі економіки, але найчастіше зустрічається в секторах, де попит високий, наприклад, у торгівлі наркотиками, зброєю, людськими органами та торгівлею людьми. У багатьох країнах, де існує нелегальна економіка, правоохоронні органи намагаються боротися з цим явищем, запроваджуючи суворі закони та контролюючи діяльність проблемних компаній і окремих осіб. Однак це може бути важко через складність незаконних операцій і несприятливі умови в окремих регіонах.

Для поширення тінізації економіки широко почали використовували офшорні юрисдикції. Саме поняття «офшор» прийшло до нас з англійської мови, що у перекладі означає «поза берегом».

Офшорна зона, також відома як офшорна територія або офшор, відноситься до певної юрисдикції або території, яка пропонує підприємствам і окремим особам спеціальні умови для полегшення фінансового тягаря, оподаткування або забезпечення конфіденційності. Офшори зазвичай включають країни з низькими або нульовими податками на прибуток, м'якими вимогами фінансового регулювання та високим рівнем конфіденційності. Це робить їх привабливими для індивідуальних і корпоративних інвесторів, які прагнуть зменшити свої податкові зобов'язання або оптимізувати свої фінанси.[17]

Існує багато податкових юрисдикцій (країн і територій), у кожній з яких діють власні податкові правила та норми. Нижче у табл. 1.6 представлено декілька основних офшорних юрисдикцій, які відомі своїми спеціальними фінансовими умовами та привабливістю для інвесторів.

Таблиця 1.4 Основні офшорні юрисдикції світу

Місце знаходження	Фінансові умови
Бермудські острови	Пропонує низький податок на прибуток для корпорацій та відсутність податку на прибуток для фізичних осіб. Це популярна юрисдикція для створення офшорних компаній та фондів.
Кайманові острови	Одна з найпопулярніших офшорних юрисдикцій у світі, пропонують низькі податкові ставки для корпорацій та інвесторів.
Сейшельські острови	Надають конфіденційність та низькі податкові ставки. Підійдуть для інвесторів які прагнуть захистити свої активи.
Швейцарія	Має репутацію стабільної фінансової системи та високого рівня конфіденційності. Також відома своїми офшорними банківськими послугами та приватним управлінням активами.
Сінгапур	Володіє привабливою бізнес та податковою системою. Він пропонує низькі ставки податку на прибуток для корпорацій.
Дубай	Один з провідних офшорних юрисдикцій в Середньому Сході. Він пропонує спеціальні економічні зони з низькими податками та багатьма пільгами для підприємців.

Джерело: побудовано автором на основі [16]

Варто зазначити, що офшорні юрисдикції часто створюються в місцях, де економіка слабо розвинена і тому немає інших можливостей для залучення іноземного капіталу.

Позитивний вплив діяльності в офшорних юрисдикціях пов'язаний з припливом капіталу, який, у свою чергу, сприяє створенню сприятливого інвестиційного клімату та збільшенню обсягів інвестицій, тим самим позитивно впливаючи на економіку країни через розвиток фінансових ринків і створення робочих місць. Використання офшорних зон створює загрозу стабільності світового економічного простору.

Серед основних недоліків слід виділити: ухилення від сплати податків, недобросовісна податкова конкуренція, підтримка тіньової економіки, вплив на соціальні умови країни, створення умов для відпливу капіталу, створення нестабільності у світовій економіці та можливість накопичення в офшорних зонах Капітал, переважно спекулятивний, використовує офшорні компанії для отримання неконкурентної переваги. Основними негативними наслідками використання офшорних схем у контексті забезпечення національної безпеки є відплив капіталу, що може призвести до скорочення державного бюджету через зниження податкових надходжень, структурна деформація економіки, скорочення внутрішніх інвестицій та посилення залежності держави. за зовнішніми позиками. Усе це негативно впливає на конкурентоспроможність країни на світовому ринку та становить загрозу національній безпеці.[16]

1.3 Соціально-економічні чинники існування та розповсюдження тіньової економіки

Тіньова економіка — це сукупність економічних відносин, які відбуваються поза офіційними економічними рамками, тобто поза контролем влади та податкових органів. До тіньової економіки належать ринки торгівлі товарами та послугами без

реєстрації та оподаткування, фальшивомонетництва, відмивання грошей, неофіційного працевлаштування тощо. Основними ознаками тіньової економіки є беззаконня, безконтрольність і регулювання, відсутність державного оподаткування та реєстрації.

Тип тіньової економіки визначається особливостями того чи іншого виду діяльності. За типом діяльності тіньову економіку можна розділити на такі види:

- тіньова ринкова економіка;
- тіньова промисловість;
- тіньове будівництво;
- тіньова зайнятість та заробіток;
- тіньовий бізнес.

Поширення тіньової економіки зумовлене сукупністю соціально-економічних і політичних факторів. Одним із найважливіших соціально-економічних факторів є низький рівень доходів населення. Якщо людина не може забезпечити належний рівень життя, вона знайде способи підзаробити, легально чи ні. Ще одним соціально-економічним фактором є недостатня кількість робочих місць. Якщо люди не можуть знайти роботу на легальному ринку праці, вони можуть скористатися неформальним заробітком. Це може статися, наприклад, у країнах, чия економіка залежить від секторів, які не потребують висококваліфікованої робочої сили, або де уряди створюють бар'єри для бізнесу.

Велике значення у поширенні тіньової економіки мають і політичні фактори. Наприклад, надмірне регулювання певних галузей може змусити підприємців шукати способи обійти законодавство, щоб збільшити прибутки. Ще одним важливим фактором є корумпованість влади, яка може допомогти підприємцям ухилятися від сплати податків та інших зобов'язань.

Крім зазначених вище соціально-економічних факторів, існують інші фактори, які сприяють існуванню та поширенню тіньової економіки:

- Рівень платіжної культури низький, а фінансова грамотність натовпу недостатня. Недостатня поінформованість населення про шкідливість тіньової економіки змусила багатьох вважати її прийнятною формою діяльності.

- Неефективне законодавство та корупція. Слабке законодавство в економічній сфері та його неналежне застосування сприяли розвитку тіньової економіки. Корупція, у свою чергу, призводить до падіння довіри до державних інституцій та підтримує незаконні схеми.

-Відсутність свідомості та здатності до реформ. Нерозуміння державою економічних процесів та нездатність до реформування може призвести до збільшення кількості незаконної торгівлі та зростання тіньової економіки.

-Економіка недостатньо розвинена, умови не однакові для всіх громадян. Низький рівень економічного розвитку та нерівність можуть спонукати людей шукати можливості заробити гроші в тіньових секторах економіки.

-Глобалізація та економічна відкритість. Відкритість економіки та лібералізація торгівлі зменшили можливість контролю над потоками капіталу та збільшили ймовірність роботи транснаціональних корпорацій у тіньовій економіці.

Враховуючи ці чинники, можна побачити, що тіньова економіка є складним і динамічним явищем, зумовленим взаємодією багатьох різноманітних чинників.

Першим і одним із найважливіших факторів, що сприяють поширенню тіньової економіки, є високе податкове навантаження. Коли держава встановлює високі податки та збори, підприємства та фізичні особи-підприємці часто намагаються уникнути їх сплати, звертаючись до тіньової економіки. Це зменшує податковий тягар, оскільки більшість операцій здійснюються без офіційної реєстрації та сплати податків.

Цей фактор впливає не лише на підприємців, а й на працівників, оскільки підвищення податків призводить до зниження заробітної плати та підвищення цін на товари та послуги, що призводить до зростання тіньової економіки.

Другим фактором, що сприяє поширенню тіньової економіки, є низький рівень економічного розвитку країни. У країнах з нижчим рівнем економічного розвитку люди змушені шукати можливості заробити гроші, легальні чи ні. Це часто є причиною того, що люди, які не мають освіти, навичок або можливості знайти легальну роботу, працюють нелегально. Цей фактор особливо важливий у країнах з низькою заробітною платою або в економічній кризі.

Третім фактором є те, що регуляторна політика уряду недостатньо сильна. Якщо держава недостатньо робить для боротьби з тіньовою економікою, вона сприяє її поширенню. Наприклад, якщо держава не забезпечує належного контролю за діяльністю бізнесу та не підтримує високий ступінь відкритості та прозорості економіки, то це спонукає підприємців шукати шляхи скорочення витрат та отримання більших прибутків, незалежно від їх легальності.

Четвертий фактор – високі податки та бюрократичні перешкоди. У країнах із високими податками та бюрократичними перепонами підприємці шукають способи зменшити податкові витрати та уникнути бюрократичного тиску. Це може включати участь у незаконних операціях, що дозволить вам зменшити податки або уникнути бюрократичних перепон.

Розповсюдження тіньової економіки має значний вплив на економічний розвиток країни, оскільки це порушує баланс економічної системи та створюють проблеми для державного бюджету. Крім того, це може призвести до зниження довіри до державних установ та збільшення корупції. Наприклад, у країнах, де велика частка населення працює в тіньовому секторі, до бюджету сплачується менше податків, що може призвести до відсутності коштів на розвиток інфраструктури та соціальних програм.

Одним із факторів, що сприяють поширенню тіньової економіки, є неефективність державних установ, які мають завдання контролювати та регулювати економіку. Крім того, відсутність стимулів для розвитку формального сектору, високі

податки та обмеження підприємницької діяльності також можуть стимулювати розвиток тіньової економіки.

У більш розвинених країнах із більш структурованою та розвинутою економічною системою розмір тіньової економіки зазвичай менший. Однак у цих країнах тіньова економіка може приймати інші форми, такі як незаконні фінансові операції, відмивання грошей або фінансові злочини.

Згідно з дослідженням Міжнародного валютного фонду, загальна тіньова економіка в світі становить близько 20-25% ВВП, що є великою цифрою.

В Україні ситуація з тіньовою економікою також є досить складною. За даними Національного банку України, у 2020 році тіньова економіка країни становила 33,9% ВВП. Така велика цифра свідчить про високий рівень тіньової економіки в Україні та її вплив на економіку країни.

Поширення проблеми тіньової економіки може мати негативний вплив на економіку країни, оскільки призводить до значних втрат податкових та інших надходжень до державного бюджету. Крім того, тіньова економіка може сприяти поширенню корупції, порушенням прав людини, зростанню нерівності та іншим негативним явищам.

Поширення тіньової економіки негативно впливає на економічну ефективність механізмів та інструментів глобального управління, управління національними економіками.

Для розрахунку тіньової економіки використовують декілька методів. Один з таких є розрахунок за допомогою електричного методу він має певні обмеження, наприклад, менша точність визначення розміру тіньової економіки в малих містах або сільській місцевості, де мережа може бути нестабільною або недоступною. Крім того, вимірювання споживання електроенергії не відображає інших аспектів тіньової економіки, таких як споживання води, газу, вугілля тощо. У будь-якому випадку, електричний метод розрахунку тіньової економіки залишається одним із найпоширеніших методів визначення розміру тіньової економіки, який допомагає

зрозуміти загальний економічний потенціал країни та керувати економічним процесом.

Застосування електронних методів розрахунку тіньової економіки може допомогти урядам визначити рівень забезпечення населення товарами та послугами, які не підлягають офіційному оподаткуванню, і розробити політику, спрямовану на регулювання тіньової економіки.[18]

Монетарний підхід до розрахунку тіньової економіки базується на аналізі грошових потоків в економіці, які не відображені в офіційній статистиці. Цей підхід ґрунтується на принципі, що кількість грошей, що обертаються в економіці, повинна відповідати кількості грошей, які держава пускає в обіг.

Монетарний підхід до розрахунку тіньової економіки полягає у визначенні обсягу тіньової економіки шляхом розрахунку різниці між грошовими надходженнями та відтоками з офіційної економіки. Це означає, що якщо грошові надходження перевищують витрати на офіційні товари та послуги, то можна вважати, що різниця є результатом тіньових економічних операцій.

Недоліком монетарного методу є те, що він може недооцінювати внесок інших важливих економічних секторів, таких як сільське господарство та ремесла. Крім того, цей підхід не враховує тіньовий бізнес, який має місце в офіційному секторі, такий як відмивання грошей або бізнес, який отримує незаконні доходи.

У деяких випадках можуть бути застосовані інші методи розрахунку тіньової економіки, такі як економічне моделювання або опитування населення. Проте монетарний підхід є важливим інструментом для оцінки розмірів тіньової економіки та формування регуляторної політики.

Однією з головних переваг монетарного методу є його простота і доступність. На відміну від інших методів, які можуть потребувати значних ресурсів і часу, цей метод можна застосувати до будь-якої країни та будь-якого періоду часу.[19]

Метод «Витрати населення – роздрібний товарообіг і послуги» є одним із методів розрахунку тіньової економіки, який базується на оцінці державних витрат на придбання товарів і послуг, не задекларованих у відповідних державних органах.

Цей підхід базується на зборі статистики внутрішнього роздрібного товарообігу та послуг. Ці дані можна зібрати за допомогою демографічних опитувань або звітів від роздрібних торговців і постачальників послуг. Для врахування тіньового сектору економіки дані роздрібних продажів доповнюються оцінками витрат на тіньові товари та послуги, такі як нелегальні наркотики, зброя, проституція та ін.

Порівняйте отримані дані про витрати населення на товари та послуги з даними про заробітну плату та інші джерела доходів населення. Якщо люди витрачають більше, ніж заробляють, це може бути ознакою тіньової економіки.

Одним із недоліків підходу витрат населення є те, що він може бути неточним, оскільки люди можуть витрачати гроші, які вони заробляють у тіньовому секторі, на офіційні товари та послуги. Крім того, методологія не враховує готівкові операції, які не відображені в статистиці роздрібних продажів, такі як торгівля людьми та контрабанда.[20]

Метод оцінки тіньової економіки під назвою збитковість підприємств базується на оцінці витрат і збитковості бізнесу. Рентабельність бізнесу відображає здатність підприємства покривати свої витрати за рахунок доходу, який він генерує від своєї діяльності.

Застосування цього підходу вимагає збору статистичних даних про доходи та витрати бізнесу у відповідних секторах економіки. Потім на основі цих даних можна розрахувати частку збиткових фірм у галузі.

Якщо частка збиткових фірм у галузі значно перевищує частку збиткових фірм в офіційній статистиці, то це може свідчити про існування тіньової економіки.

Однією з сильних сторін цього підходу є те, що він може оцінити розмір тіньової економіки з високою точністю, оскільки витрати фірми є важливим

показником її діяльності. Крім того, цей підхід можна використовувати для виявлення найбільш тіньових секторів економіки та визначення причин збитковості бізнесу.

Однак недоліком цього підходу є те, що він не враховує тіньові операції, які приховують доходи та витрати. Крім того, у випадках, коли компанії намагаються приховати збитки, наприклад, занижуючи ціни на товари чи послуги, спосіб втрати грошей бізнесом може бути неефективним. Це може призвести до того, що збиткові підприємства не потраплять у статистику збитків, оскільки їхні доходи можуть бути заниженими.[20]

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТА СУЧАСНОГО СТАНУ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ В СВІТІ

2.1 Порівняльний аналіз тіньової економіки країн світу

Тіньова економіка – це економічна діяльність, що зростає поза державним обліком і контролем, а тому не відображаються та не фіксуються в офіційній статистиці, це види економічної діяльності, спрямовані на отримання доходу шляхом ухилення від сплати податків, порушення чинного законодавства.

Посилаючись на визначення яке знаходиться на українській Вікіпедії: «Податок — обов'язковий терміновий державний платіж, який сплачується примусово фізичними та юридичними особами на задоволення державних потреб; це встановлений вищим органом законодавчої влади обов'язковий індивідуальний безоплатний платіж, що стягується з юридичних та фізичних осіб до бюджетів різних рівнів і у термінах, передбачених законодавством; це обов'язковий платіж, що стягується органами державної влади з метою фінансового забезпечення діяльності держави. (гр. БО-15-1, 2016 р.)».[21]

Слід зазначити, що тіньова економіка існує в усіх країнах світу. Відрізняється лише кількістю, будовою та механізмом розвитку. Масштаби та характеристики тіньової економіки в різних країнах і регіонах світу тісно пов'язані зі зрілістю національних економічних моделей і ринкових відносин.

Порівняльний аналіз тіньової економіки в країнах світу є складним завданням, оскільки не існує єдиного методу оцінки рівня тіньової економіки, а також тому, що кожна країна має різні соціально-економічні умови та культурні особливості. Проте порівняння можна проводити за різними показниками, такими як розмір тіньової економіки, ступінь корупції, рівень фінансової та економічної стабільності, та інші.

В цьому пункті буде розглянуто та порівняно аналіз таких країн як Сполучені Штати Америки, Японія та Німеччина.

Тіньова економіка в Сполучених Штатах є однією з найбільших у світі, включаючи торгівлю наркотиками, контрабанду, розкрадання державних коштів, кримінальні групи та іншу незаконну діяльність. Іншими словами, це економіка, яка відбувається поза законом і без офіційного регулювання.

За даними Світового банку, розмір тіньової економіки США становить близько 5-10% ВВП, що є відносно високим показником у порівнянні з іншими розвиненими країнами світу.

Основними причинами розвитку тіньової економіки в Сполучених Штатах є високі податки та складна система регулювання бізнесу, яка спонукала багато компаній та підприємств обходити закон і вести діяльність поза офіційною системою. Крім того, кримінальна діяльність, така як торгівля наркотиками та контрабанда, також стимулює розвиток тіньової економіки.

Тіньова економіка має негативний вплив на економіку США, оскільки призводить до втрати державного бюджету та зниження рівня економічної активності. Крім того, тіньова економіка може підірвати довіру до влади та державних інституцій, оскільки вона часто пов'язана з корупцією та злочинністю.

Уряд США проводить заходи для боротьби з тіньовою економікою, такі як зниження податків та спрощення системи регулювання бізнесу, а також збільшення бюджету на боротьбу. Згідно з «попередньою» оцінкою, опублікованою Бюро економічного аналізу, у першому кварталі 2023 року реальний валовий внутрішній продукт (ВВП) зріс на 1,1% у річному обчисленні відображено на рис.2.1. У четвертому кварталі реальний ВВП зріс на 2,6 відсотка.

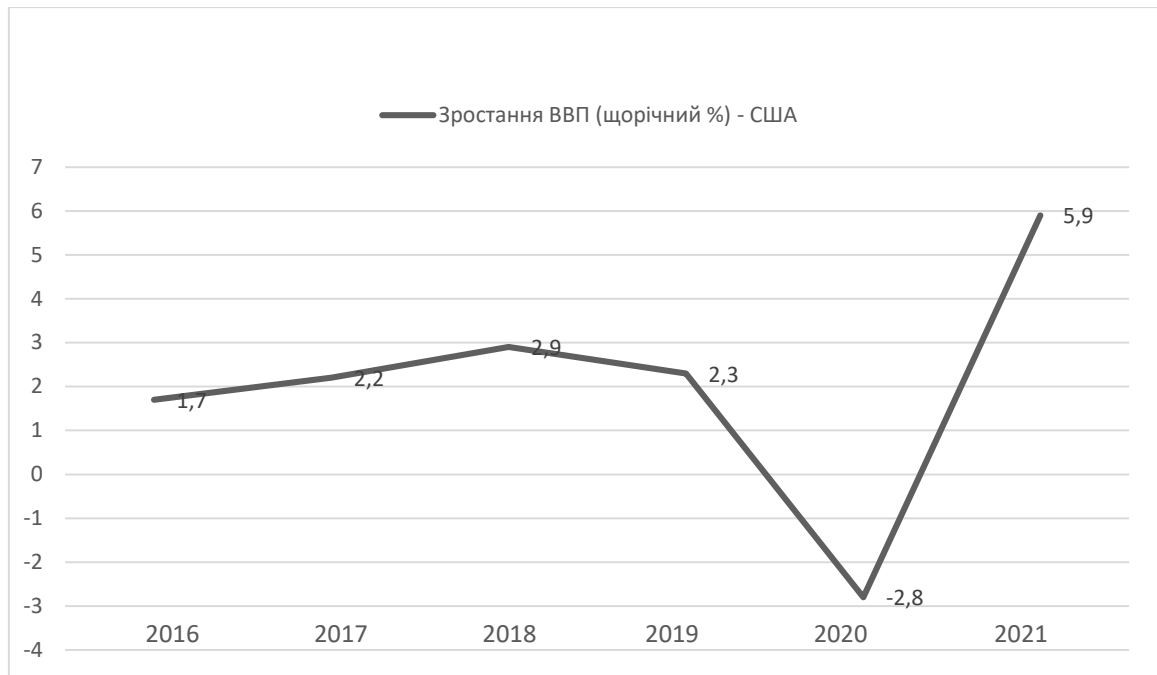

Рисунок 2.1 Реальний валовий внутрішній продукт (ВВП) США.

Джерело: побудовано автором на основі [22]

Збільшення реального ВВП відображало зростання споживчих витрат, експорту, витрат федерального уряду, державних і місцевих урядових витрат, а також інвестицій в нежитловий капітал, які були частково компенсовані скороченням приватних інвестицій в інвентар та житлових інвестицій. Зріс імпорт, який є відніманням у розрахунку ВВП.

Зростання споживчих витрат відображає зростання товарів і послуг. Серед товарів основну частку складають автомобілі та запчастини. У сфері послуг зростання відбулося за рахунок послуг охорони здоров'я, харчування та розміщення. В експорті зростання товарів (на чолі з споживчими товарами, окрім продуктів харчування та автомобілів) було частково компенсовано падінням послуг (на чолі з транспортом). Серед видатків федерального уряду найбільше зросли витрати, не пов'язані з обороною. Збільшення видатків держави та місцевого самоврядування в основному відображало підвищення заробітної плати державних службовців та працівників органів місцевого самоврядування. Збільшення будівель та продуктів інтелектуальної

власності, як частини інвестицій в основний капітал, було частково компенсовано зменшенням обладнання.

Зменшення приватних інвестицій у запаси було зумовлене оптовою торгівлею (включаючи машини, обладнання та витратні матеріали) та виробництвом (переважно інше транспортне обладнання та нафто- та вугільні продукти). В інвестиціях в основний капітал падіння відбулося в першу чергу за рахунок будівництва нових односімейних будинків. Щодо імпорту, зростання відображало зростання товарів, насамперед споживчих товарів тривалого користування та автомобілів, двигунів і деталей.

Порівняно з четвертим кварталом, уповільнення зростання реального ВВП у першому кварталі в основному відображало скорочення приватних інвестицій в інвентар та уповільнення нежитлових інвестицій. Ці зміни були частково компенсовані прискоренням споживчих витрат, зростанням експорту та меншим скороченням інвестицій в основний капітал. Імпорт збільшився.

Щоб прослідкувати активність тіньової економіки слід переглянути офіційну статистику зайнятості населення, вона представлена на рис. 2.2. Загальна кількість зайнятих у несільськогосподарському секторі зросла на 253 000 у квітні, а рівень безробіття змінився 3,4 відсотка, повідомило Бюро статистики праці США. Зайнятість продовжує розвиватися професійних і бізнес-послуг, охорони здоров'я, відпочинку та гостинності, а також соціальної допомоги.

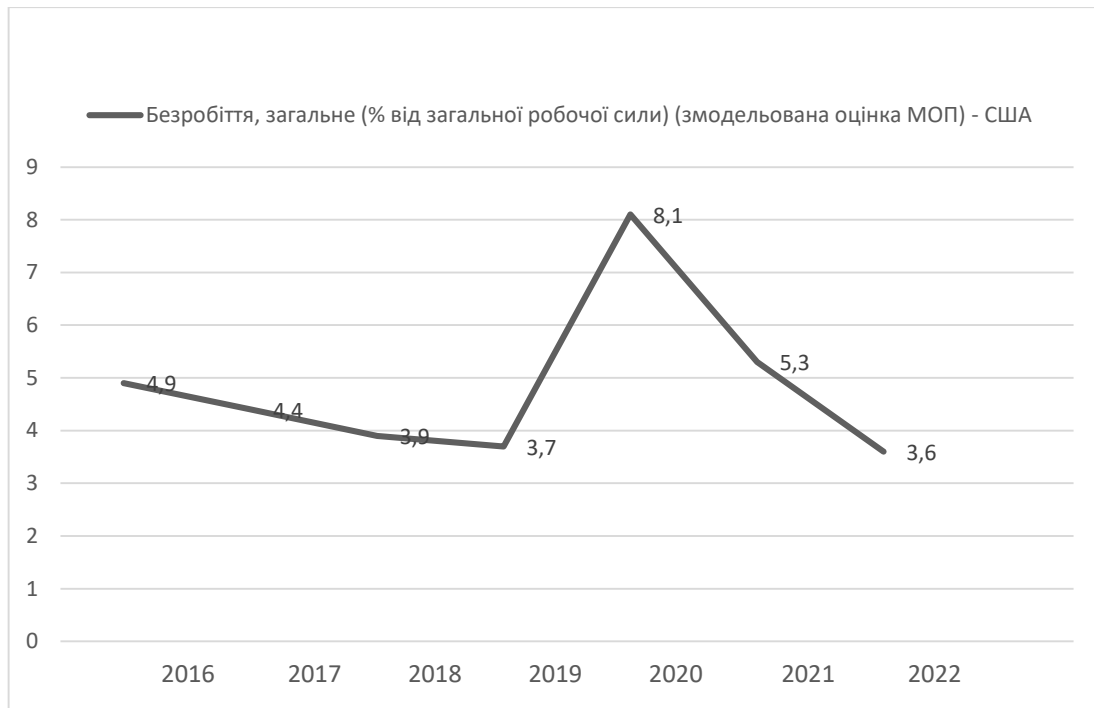

Рисунок 2.2 Рівень безробіття у % - США.

Джерело: побудовано автором на основі [23]

Як рівень безробіття, який становить 3,4 відсотка, так і кількість безробітних, що становить 5,7 мільйона осіб, мало змінився у квітні. З березня рівень безробіття коливався від 3,4% до 3,7%. 2022. У квітні на 307 тис. осіб зменшилася кількість тих, хто втратив роботу та тих, хто звільнився з тимчасової роботи до 2,6 млн.

На рис. 2.3 знаходиться розвиток тіньової економіки за період часу від 2008 – 2015р. В 2009 році тіньова економіка набула своєї найвищої точки, це можна пов'язати з глобальною фінансовою кризою яка відбулась в 2008 році. Те, що почалося з банкрутства великих фінансових установ у Сполучених Штатах, швидко переросло у глобальну кризу, яка призвела до банкрутства кількох банків у Європі, різноманітні фондові індекси впали, а вартість акцій і товарів різко впала в усьому світі.

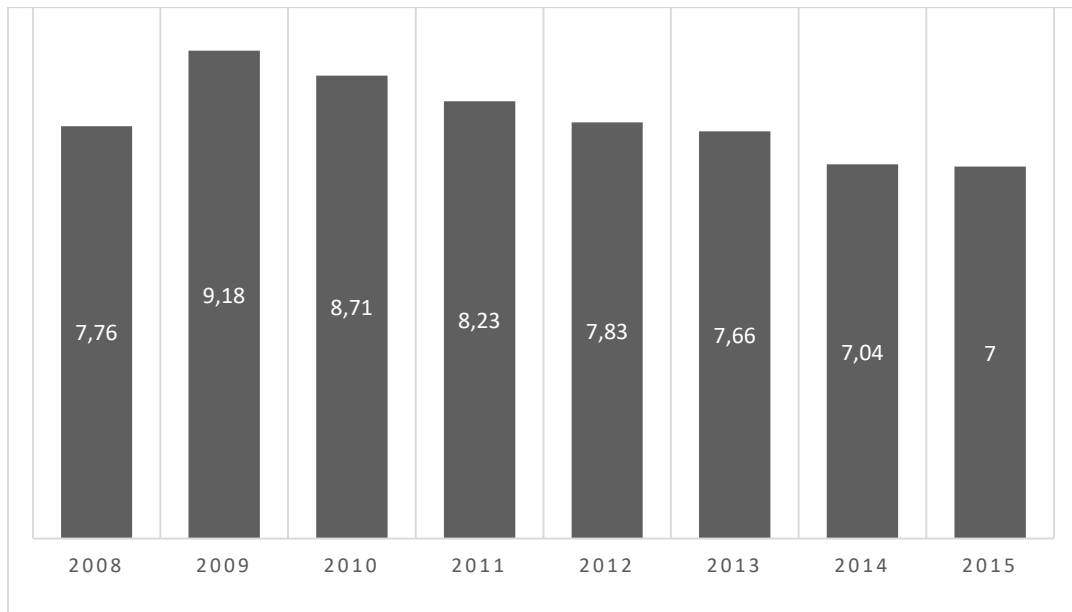

Рисунок 2.3 Тіньова економіка США, % ВВП.

Джерело: побудовано автором на основі [24]

Загалом можна стверджувати, що тіньова економіка в США присутня, але рівень її розвиненості набагато нижчий, ніж у багатьох інших країнах.

За даними офіційних джерел, які я наводила раніше, тіньовий сектор у США становить менше 10% ВВП країни, що є досить низьким показником порівняно з іншими розвиненими країнами.

Аналізуючи причини цього явища, можна зазначити досить ефективну систему оподаткування та контролю з боку уряду, а також високий рівень розвиненості офіційної економіки та правової системи. Проте, варто відзначити, що певні галузі, такі як будівництво, торгівля та послуги, є більш нахиленими до тіньових операцій, що може збільшувати розміри тіньової економіки в цих секторах.

Отже, можна зробити висновок, що тіньова економіка в США не становить серйозної загрози для офіційної економіки країни, але все ж потребує уваги та контролю з боку уряду для запобігання її зростанню в майбутньому.

Тіньова економіка також існує в Японії, але її розвиток і структура відрізняється від інших країн.

В Японії тіньова економіка сформувалася під час економічного зростання 1950-х років для забезпечення зайнятості населення, оскільки існував дефіцит робочої сили, але не вистачало державних каналів. У цьому контексті з'явилася практика "ана" (анонімних працівників), які не платили податків і працювали на компанії, що не були зареєстровані в органах влади, оскільки не перебували під їхнім контролем.

У 1990-х роках, коли економіка увійшла в період кризи, з посиленням економічної нестабільності та зростанням безробіття, тіньова економіка поширилася.

Від початку 2000-х років влада Японії почала боротися з тіньовою економікою, зокрема зі зменшенням числа анонімних робітників та підтримкою розвитку малих і середніх підприємств, які забезпечують створення офіційних робочих місць.

Рисунок 2.4 Реальний валовий внутрішній продукт (ВВП) Японія.

Джерело: побудовано автором на основі [25]

За даними за 2017 рік, загальний обсяг ВВП Японії склав \$ 4 513,75 млрд., Що майже на \$ 1 000,00 млрд. перевищує ВВП Німеччини, яка займає четверту позицію в рейтингу країн за рівнем річного ВВП і майже в чотири рази перевищує обсяг ВВП

Росії, що є просто величезною різницею при порівнянні розмірів територій цих двох країн. Згідно з останніми даними, темп зростання ВВП в Японії склав 2%, що є практично максимальним значенням за останні 3 роки.

На початку 2019 року ВВП Японії займало 3-тє місце у світі, поступавшись тільки США та КНР. ВВП Японії на душу населення складає 40704\$ станом на 01.10.2022.

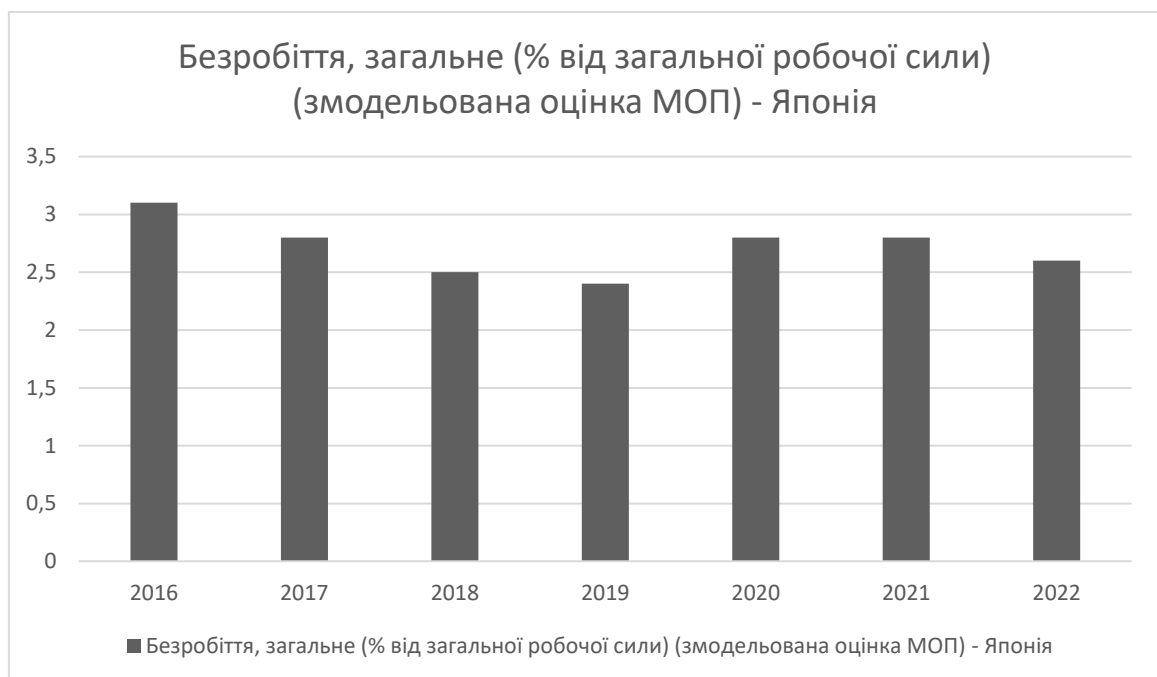

Рисунок 2.5 Рівень безробіття у % - Японія.

Джерело: побудовано автором на основі [26]

Рівень безробіття є важливим показником соціального сектору і багато говорить про загальний добробут населення. Коли мова йде про рівень безробіття в Японії, простий факт полягає в тому, що Японія-країна трудоголіків. Багато японців працюють по 12 і більше годин на день і роками забувають про такі речі, як відпустка. Багато великих компаній навіть надають житло, щоб їхні працівники не витрачали зайвий час на поїздки. Станом на початок 2018 року рівень безробіття в Японії становив 2,5%, порівняно з 2,8% протягом майже всього 2018 року. Звісно, за такого

низького рівня безробіття дуже важко прискорити зростання інфляції за рахунок ринку праці, оскільки для цього практично немає місця. Як бачимо на сьогоднішній показник безробіття незначно збільшився.

Отже можна зробити висновок, що рівень тіньової економіки в Японії залишається високим порівняно з іншими розвинутими країнами. Згідно з даними Міністерства внутрішніх справ та комунікацій Японії, у 2018 році тіньова економіка відображала близько 16,2% від ВВП Японії. Тіньова економіка в Японії складається з різних галузей, таких як нелегальна зайнятість, ухилення від податків, нелегальна торгівля та злочинні угруповання. Однак, востаннє згадана галузь зменшується внаслідок активних заходів уряду Японії для боротьби з організованою злочинністю.

Середній розмір оплати праці в тіньовій економіці в Японії може бути значно нижчим, ніж в легальній економіці. За даними Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), середня годинна оплата праці в тіньовій економіці в Японії в 2018 році становила приблизно 58% від середньої годинної оплати праці в легальній економіці. Уряд Японії здійснює заходи для боротьби з тіньовою економікою, такі як зміцнення контролю за оподаткуванням.

Загалом, на відміну від США, ЄС має європейську систему боротьби з легалізацією злочинних доходів. Це ліберальніше: банки не зобов'язані повідомляти спеціальні органи про всі операції, які перевищують встановлений ліміт. Вони сповіщають їх лише про операції, які здаються їм підозрілими. Американська система набагато жорсткіша. У США банки зобов'язані звітувати про всі операції на суму понад 10 000 доларів США до підрозділу фінансової розвідки. НАС. По-різному розвивалася тіньова економіка в країнах з перехідною економікою. Країни з переходом до ринкової економіки — 28 країн Центральної та Східної Європи та колишнього Радянського Союзу — переходять від системи адміністративного порядку до ринкової економіки.

До них належать: Польща, Словаччина, Словенія, Угорщина та Чехія, Білорусь, Боснія і Герцеговина, Болгарія, Вірменія, Грузія, Естонія, Казахстан та інші. У цих країнах також розвивається тіньова економіка.

Дані в таблиці 2 показують, що протягом першої половини 1990-х і на початку 2000-х років середня частка тіньової економіки у ВВП була найвищою в країнах, що розвиваються, і найнижчою в розвинених членах ОЕСР і країнах з перехідною економікою. Економіка посередині. Останнім часом все більш помітною стає тенденція тінізації економіки. Так, за оцінками ОЕСР, тінізація економіки за останні 5 років зростала щороку на 6,2% при загальному економічному зростанні в середньому 3,5%. Ця негативна тенденція міститься в суперечності з довгостроковими інтересами розвитку соціальної економіки будь-якої країни.

Таблиця 2.1 Тіньова економіка в країнах світу

Група країн	2002-2005	2005-2010	2010-2015	2015-2020
Країни, що розвиваються	39,2	32,2	34,9	37,7
Африка	43,9	33,9	37,4	41,2
Центральна і Південна Америка	38,9	34,2	37,7	41,5
Азія	35,0	28,5	29,5	30,4
Країни з перехідною економікою	28,2	31,5	34,6	37,9
Колишній СРСР	32,9	45,5	44,8	47,6
Центральна та Східна Європа	23,4	30,0	29,2	31,9
Країни ОЕСР	14,2	13,2	15,7	16,8
Комуністичні країни	-	19,8	21,1	22,3

Продовження таблиці 2.2

Група країн	2002-2005	2005-2010	2010-2015	2015-2020
Середнє значення для 145 країн	-	33,6	34,5	35,2

Джерело: побудовано автором на основі [27]

Тепер розглянемо сучасні показники які надають офіційні установи такі як World Bank. Рівень тіньової економіки США становить близько 8-9% ВВП. Найбільш поширеними видами злочинної діяльності є наркотики, контрабанда та фінансові злочини. Але США також мають одну з найвищих кількостей затриманих та засуджених за злочинну діяльність. Можна відзначити, що рівень тіньової економіки в Африці залишається досить високим через ряд факторів, таких як висока корупція, низький рівень розвитку економіки, поширення наркотиків та зброї, а також низький рівень оподаткування. Згідно зі звітом Всесвітньої банку, тіньова економіка у більшості країн Африки становить близько 30-40% від загального ВВП. Рівень тіньової економіки в Азії є різним для кожної країни в регіоні, оскільки він залежить від багатьох факторів, таких як рівень розвитку економіки, правової системи, політичної стабільності, рівня корупції, культурних традицій та багатьох інших.

Згідно з дослідженням Всесвітнього банку, у більшості країн Азії тіньова економіка становить від 20% до 40% від загального ВВП. Наприклад, у Китаї рівень тіньової економіки становить близько 15-20% від ВВП, тоді як в Індії цей показник є набагато вищим і становить більше 40%. В Японії та Південній Кореї рівень тіньової економіки є значно меншим і складає від 10% до 15% від ВВП. Рівень тіньової економіки в Центральній та Східній Європі також є різним для кожної країни в регіоні. Загалом, у цьому регіоні тіньова економіка є меншою, ніж в Африці або багатьох країнах Азії, але все ще значна.[28]

За даними дослідження Global Financial Integrity, у 2020 році рівень тіньової економіки в Україні становив більше 40% від ВВП. В росії цей показник на думку

експертів коливається від 15% до 40% від ВВП, залежно від регіону. У Білорусі та Молдові рівень тіньової економіки складає близько 35-40% від ВВП.[29]

Однак, в країнах Центральної та Східної Європи, таких як Польща, Чехія та Словаччина, рівень тіньової економіки є значно меншим і становить близько 10-20% від ВВП. Проте, як і в інших регіонах, дійсний рівень тіньової економіки може бути складніше виміряти, тому ці дані є орієнтовними.

Середній показник тіньової економіки по країнах світу складає близько 10-15% від ВВП, проте цей показник може коливатись значно в залежності від регіону та конкретної країни.

За даними Global Financial Integrity, у 2019 році середній показник тіньової економіки у країнах розвинутого світу становив близько 8,4% від ВВП, у країнах розвиваючого світу - близько 23,2% від ВВП, а в країнах з низькими та середніми доходами - більше 30% від ВВП. Проте, важливо зазначити, що офіційні статистичні дані не завжди можуть точно відображати реальний рівень тіньової економіки, оскільки більшість операцій здійснюються у нелегальному секторі, де важко зібрати відповідні дані. Тому дійсний рівень тіньової економіки може бути набагато вищим, ніж зазначені статистичні показники.

2.2 Світовий досвід детинізації економіки

Детинізація економіки — це комплекс економічних, організаційно-управлінських, технічних, техніко-правових державних заходів макро- та мікрорівня, спрямованих на створення правових економічних передумов для активного повернення інтересів у відносинах між учасниками обороту фінансових і господарських справах і діях, тобто внаслідок різних причин, які не враховуються в розглядуваному державою господарському обороті, а побудова організаційно-правової інфраструктури для усунення причин і запобігання наслідкам сприяє створенню умов для відтворення джерел тіньової економіки.

Тіньова економіка має багато проявів, але найочевиднішими є тіньові операції у сфері фінансів, земельних та трудових відносин.

Зарубіжними державами накопичено багатий і різноманітний досвід боротьби та протидії, придушення, а в разі потреби й стимулювання тіньової діяльності різноманітних комерційних структур.

Найціннішим є досвід визначення методів, механізмів, принципів і засобів державного управління детінізацією національної економіки. Спочатку проаналізуємо поточну ситуацію та причини тіньової економіки в інших країнах світу. До речі, і тут є градація за розміром нелегального бізнесу. Наприклад, тіньовий сектор становить 8,2% ВВП в Австрії, 11% у Франції та Великобританії, 13,7% у Німеччині, 21,2% в Італії, 25% у сусідній Польщі та понад третину у Болгарії.

Основними причинами ухилення від сплати податків у країнах Європи та Америки є надмірне податкове навантаження та недовіра до державних органів. У Сполучених Штатах деякі працівники уникають сплати податку на прибуток, щоб використати кошти на соціальні потреби. Вони не вірять, що податки витрачаються відповідно до суспільних потреб. В останні роки федеральний уряд витратив мільярди доларів платників податків на війни та допомогу великим банкам і страховим компаніям. На думку деяких громадян і підприємців, це все за рахунок державної освіти, охорони здоров'я та інфраструктури.

Таблиця 2.2 Основні причини зростання тіньової економіки в розвинених країнах світу

Фактори, що сприяють зростанню тіньової економіки	Ступінь впливу
Зростання податкового тягара і розміру внеску на соціальне забезпечення	45–52%
Якість державних інститутів	12–17%
Трансферти	7–9%

Продовження таблиці 2.2

Фактори, що сприяють зростанню тіньової економіки	Ступінь впливу
Регулювання ринку праці	7–9%
Державні послуги	7–9%
Мораль платника податків	22–25%
Вплив усіх факторів	78–96%

Джерело: побудовано автором на основі [33]

За рапортом United Nations Global Compact Network Poland, розмір тіньової економіки в Польщі в 2020 році оцінюється в 18-20 відсотків ВВП.[31]

Порівняно з попередніми дослідженнями, автори відзначають, що уряди вживають подальших кроків для зменшення тіньової економіки, за словами Лешека Вечеха, голови Мережевої ради Глобального договору ООН у Польщі та директора Проекту боротьби з тіньовою економікою.

Зокрема, зміни в механізмах розділених платежів (запровадження зобов'язань на рахунках-фактурах для так званих «чутливих» товарів і послуг на загальну суму понад 15 000 злотих), скасування механізмів зворотного нарахування (дорожніх зборів), запровадження онлайн-готівки в окремих секторах економіки Реєстр та створити так званий «білий список» платників ПДВ.[32]

Шлях Польщі у детинізації економіки полягав у забороні ведення господарської діяльності тих фізичних осіб, які раніше вчинили серйозний податковий злочин. Введення майнової відповідальності юридичних осіб за здійснення економічного злочину.

Польща використовувала різні стратегії для детинізації своєї економіки. Ось кілька прикладів:

- Підтримка малого та середнього бізнесу: Польща активно сприяє розвитку малого та середнього бізнесу шляхом надання фінансової підтримки, знижки податків, спрощення адміністративних процедур та інші.
- Інвестиції в освіту: Польща вкладає значні зусилля в розвиток освіти, що дозволяє дітям отримувати високоякісну освіту та готуватися до майбутньої роботи.
- Політики демографічного стимулювання: Польща вводить політики, що стимулюють батьківство та збільшення кількості дітей. Наприклад, державні допомоги на дітей, знижки податків для сімей з дітьми та інші.
- Політики працевлаштування: Польща активно працює над збільшенням кількості робочих місць, що дозволяє молодим людям знайти роботу та розвиватися в країні.
- Політики соціального захисту: Польща забезпечує соціальний захист своїх громадян, включаючи дітей. Наприклад, державні допомоги на дітей, допомога сім'ям з низьким доходом та інші. Ці стратегії допомогли Польщі детинізувати свою економіку та забезпечити стійкий розвиток країни в майбутньому.[34]

США також використовує різні стратегії для детинізації своєї економіки. Ось кілька прикладів:

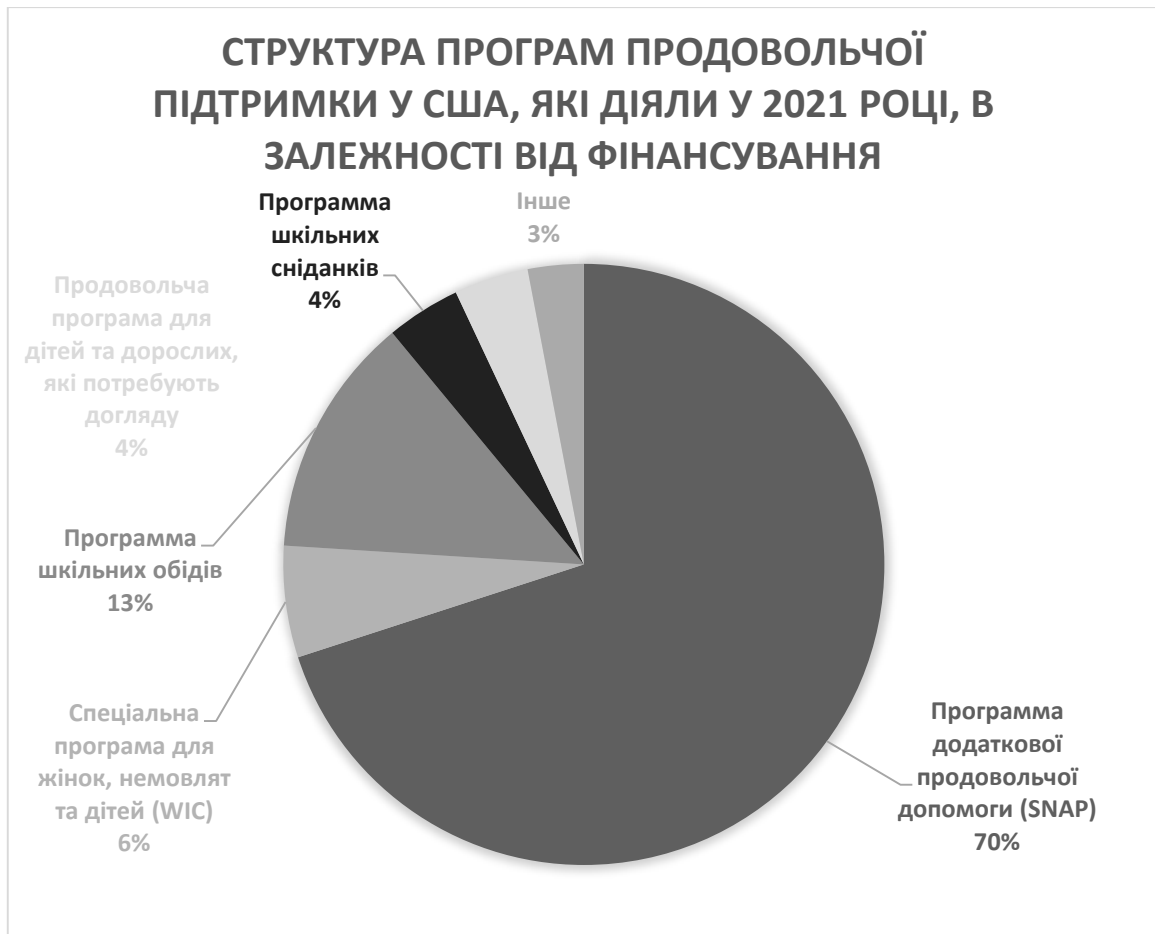

Рисунок 2.6 Структура програм продовольчої підтримки у США, які діяли у 2021 році, в залежності від фінансування.

Джерело: побудовано автором на основі [35]

Програми підтримки дітей та сімей: США надає широкий спектр державних допомог на дітей та сім'ї з низьким доходом, таких як програма підтримки дитячого харчування, програми медичного страхування для дітей, допомога на догляд за дітьми та інші.

Політики розвитку освіти: США активно розвиває систему освіти та надає допомогу на навчання для молоді. Крім того, деякі штати надають фінансову підтримку на вищу освіту для тих, хто вирішує збільшити кількість дітей в сім'ї.

Політики працевлаштування: США надає сприяння в пошуку роботи та підвищення кваліфікації молодих людей, що дозволяє їм отримувати хороші робочі місця та розвиватися в кар'єрі.

Політики міграції: США має досить відкрите імміграційне законодавство, що дозволяє молодим людям з інших країн приїжджати до країни та вносити свій внесок у розвиток економіки.

Політики соціального захисту: США має досить розвинуту систему соціального захисту, яка забезпечує допомогу молодим людям та сім'ям з низьким доходом, що допомагає збільшити кількість дітей в сім'ї та підтримати їх розвиток.

Ці стратегії допомагають США детинізувати свою економіку та забезпечити стійкий розвиток.[34]

Термін «детинізація» щодо економіки можна трактувати по-різному, але якщо виходити з попереднього контексту, то це означає зниження віку початку господарської діяльності. У Франції підтримка сімей з дітьми та забезпечення їх економічної діяльності є одним із ключових напрямів державної політики.

У Франції існують різні програми та пільги для підтримки сімей з дітьми. Одним із основних інструментів є система сімейних допомог, яка включає різні види допомог, такі як допомога на дітей, підтримка багатовимірною нерівних сімей, допомога саодиноким матерям тощо. За даними Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Франція є лідером у світі за витратами на політику домогосподарств.

Крім того, у Франції діють програми підтримки жінок, які повертаються на роботу після декретної відпустки, а також допомога батькам з дітьми дошкільного віку.

Окрім того, в Франції існують також програми підтримки для жінок, які повертаються на роботу після декретної відпустки, та допомога для батьків, які беруть на виховання дітей дошкільного віку.

У цілому, Франція веде активну політику щодо підтримки сімей з дітьми та забезпечення їх економічної активності. Більш детальну інформацію про ці програми та пільги можна знайти на офіційних веб-сайтах французьких урядових органів.

Франція проводить політику боротьби з тіньовою економікою, яка може ускладнювати детинізацію економіки. Однією зі стратегій боротьби з тіньовою економікою є зменшення можливостей для ухилення від сплати податків. Наприклад, Франція ввела законодавчі зміни, щоб зменшити можливість співробітників працювати "на чорно" без сплати податків і соціальних внесків.

Крім того, у Франції діє система соціального захисту, яка надає допомогу безробітним, інвалідам, людям з низькими доходами, та іншим соціально-вразливим групам населення. Це також може допомогти зменшити тіньову економіку, оскільки люди отримують достатньо підтримки від держави, щоб не шукати роботу в тіньовому секторі.

Також Франція розробляє ініціативи щодо розвитку цифрової економіки, що може допомогти зменшити тіньовий сектор. Наприклад, влада Франції веде активну політику розвитку електронного документообігу та електронного урядування, що може зменшити можливості для здійснення тіньової діяльності.

Також шляхом подолання тіньової економіки у Франції стало обмеження можливості проведення експортно-імпортних операцій національними суб'єктами господарювання з компаніями в офшорних зонах, оскільки це б не дало змоги у деяких випадках завищити або занизити ціни товарів порівняно зі світовими і при цьому ухилитися від сплати податків та отримати додатковий прибуток на різниці в цінах. Левову частку прибутку яку втрачає Державний бюджет становлять прибутки суб'єктів господарювання які виводяться в офшори.

Хочу додати те що станом на 2019 рік, за даними World Economic Survey, найвищим рівень тіньової економіки був у Болгарії і Туреччині – 30,1% та 29,4% від обсягу офіційного ВВП відповідно. Найнижчий рівень тінізації економіки був у Новій Зеландії (6,8%), Австрії (6,1%), Швейцарії (5,5%), США (4,8%). [34]

Німеччина також активно працює над дематеріалізацією економіки та зниженням рівня тіньової економіки. Деякі способи, які Німеччина використовувала для демонізації тіньової економіки, такі:

Підвищення прозорості та контролю: Німеччина працює над забезпеченням більшої прозорості та контролю над діяльністю тіньового сектору. Це досягається шляхом впровадження нових норм і стандартів та посилення контролю з боку державної виконавчої влади.

Зниження податків: Німеччина знижує податки для МСП, щоб зменшити стимули до роботи в тіньовому секторі. Зокрема, уряд Німеччини знижує ставку податку на прибуток для МСП і збільшує розмір податкових пільг.

Політика зайнятості: Німеччина використовує політику зайнятості для зменшення тіньової економіки. Зокрема, уряд Німеччини активно сприяє створенню нових робочих місць, у тому числі в нових галузях економіки, технологій та інновацій.

Надання підтримки: Німеччина підтримує тих, хто працює в тіньовому секторі, щоб допомогти їм повернутися до офіційної економіки. Зокрема, супровід навчання та професійної перепідготовки, допомога у працевлаштуванні.

Розвиток цифрової економіки: Німеччина активно використовує нові технології та цифрові рішення для зменшення тіньової економіки. Наприклад, вона розробляє нову систему електронних платежів, щоб зменшити можливість транзакцій тіньового сектору. Також передбачено перехід на електронний документообіг та електронне подання документів, що зменшує можливість фальсифікації документів та знижує витрати на оформлення.

Створення сприятливого бізнес-середовища: Німеччина створила сприятливе бізнес-середовище, яке зменшує стимули для компаній працювати в тіньовому секторі. Зокрема, спрощено процедури реєстрації бізнесу, скорочено бюрократію та адміністративні витрати, розширено доступ до фінансування та кредитів.[34]

Ці шляхи детинізації тіньової економіки допомагають Німеччині зменшити рівень тіньової економіки та забезпечують стабільний розвиток її економіки.

Проаналізувавши офіційні дані можна зробити висновок, що для подолання тіньової економіки уряд Німеччини використовує оптимізацію податкової системи, спрощення механізму обчислення розмірів податків, зниження ставок відрахувань із заробітної плати. Створення ряду організацій: Федеральна фінансова політика, Відділ боротьби з організованою злочинністю та корупцією, DIA (Департамент внутрішніх розслідувань).

Австрія також приділяє значну увагу детинізації тіньової економіки. Деякі шляхи, які вона використовує, є наступними:

Посилення контролю: Австрія постійно посилює контроль за підприємствами, що діють у тіньовому секторі. Для цього використовуються різноманітні методи, такі як планові перевірки, проведення фіскальних аудитів та спеціальні розслідування.

Зменшення податкового тягаря: Австрія зменшує податковий тягар на підприємства, що зменшує стимули для діяльності в тіньовому секторі. Наприклад, знижується розмір податку на дивіденди та оподаткування капіталовкладень.

Розвиток електронної системи оплати: Австрія активно розвиває електронні системи оплати, що зменшує можливість здійснення операцій у тіньовому секторі.

Посилення правової бази: Австрія постійно посилює правову базу, що зменшує можливості для підприємств для діяльності в тіньовому секторі. Наприклад, здійснюється посилення відповідальності за порушення законодавства та запровадження більш жорстких санкцій.

Розвиток соціального захисту: Австрія розвиває систему соціального захисту, що зменшує стимули для роботи в тіньовому секторі. Наприклад, забезпечується доступ до охорони здоров'я, соціального страхування та інших соціальних послуг.

Ці шляхи детинізації тіньової економіки допомагають Австрії зменшити рівень тіньової економіки.

Також Австрія активно займається впровадженням заходів із запобігання корупції серед державних службовців.[34]

Основними засобами у боротьбі з тіньовою економікою виступає:

1. прозоре податкове, кримінальне та цивільне право;
2. високий рівень оплати праці державних службовців;
3. висока якість надання державних послуг населенню;
4. ефективний механізм захисту прав і свобод громадян перед посяганнями державних структур;
5. дієвий ринковий механізм та високий рівень конкуренції.

Саме ці умови, а не жорсткі санкції, є основою боротьби будь-якої країни з тіньовою економікою. Трансформація тіньової економіки та подолання корупції є не лише чинником економічного зростання, вирішення окремих соціальних проблем, а й пріоритетним завданням на шляху інтеграції України до Європейського Союзу.

Лише за умов зниження собівартості та підвищення легальної економічної ефективності можна справді скоротити тіньовий сектор і створити рівні умови для діяльності різних форм підприємств. Це має підвищити конкурентоспроможність легальної економіки та зробити не вигідним приховування її результатів. Беззаперечною умовою такого зсуву має бути зменшення фіскального тиску на легальну економіку, що створило б стимул для переведення тіньових операцій на легальну основу.

Заходи з легалізації тіньового капіталу повинні супроводжуватися жорстким набором інструментів для подолання передумов для запобігання подальшому розвитку тіньового сектору та відпливу капіталу, який має реалізовуватися разом із легалізацією спеціальних заходів боротьби з тінню.

Можливість залучення тіньового капіталу в офіційну економіку залежить від комплексного вирішення двох ключових питань: створення сприятливих економічних умов для повернення тіньового капіталу в легальний обіг та забезпечення законодавчого захисту некримінального тіньового капіталу. Важливими

загальними факторами економічної децентралізації є: встановлення чіткого процесу економічної трансформації з прозорим стратегічним фокусом; створення економічного та правового середовища, сприятливого для розвитку бізнесу, відновлення темпів економічного зростання та зменшення бюрократії.

2.3 Тіньова економіка в Україні: стан, тенденції та шляхи подолання

Тіньова економіка України є однією з найбільших перешкод для розвитку національної конкурентоспроможності, підвищення рівня життя населення та суспільства, інтеграції до Європейського співтовариства. Це відображає активну криміналізацію економічного процесу, високий рівень корумпованості органів державної влади та низьку правову та податкову культуру законодавства та суб'єктів господарювання. У деяких країнах світу обсяги тіньової економіки фіксуються на рівні, який не має істотного впливу на економіку, тоді як в інших випадках він є індикативним.

На жаль, Україна відноситься до другої категорії, обсяги її тіньової економіки фіксуються різними джерелами та становлять на 2021 рік 32% від обсягу офіційного ВВП.

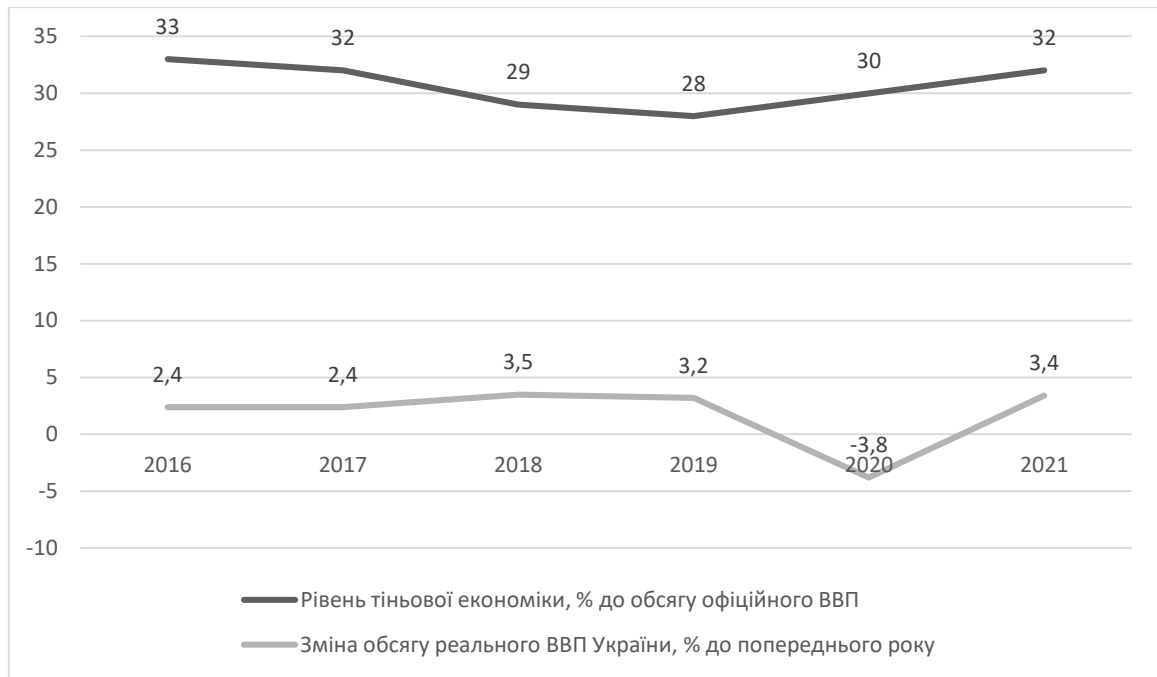

Рисунок 2.7 Інтегральний показник рівня тіньової економіки в Україні (у % від обсягу офіційного ВВП) і темпи приросту/зниження рівня реального ВВП (у % до попереднього року)

Джерело: побудовано автором на основі [36]

На тлі «шокового» зростання рівень тіньової економіки дещо підвищився, в тому числі і світові ціни на сировину (енергоносії та сільськогосподарську продукцію), які спонукали суб'єктів господарювання зменшувати ризики втрати лімітованих

ресурсів в умовах збільшення виробничих витрат. Проте протягом 2021р незважаючи на регулярні карантинні обмеження, які обмежують темпи розвитку та відновлення більшості видів економічної діяльності (враховуючи регіональне епідемічне зонування), однак, фактично, вже не становлять істотної перешкоди для їх діяльності з огляду на кращу пристосованість до нових реалій, налагоджені збут та логістику з використанням цифрових технологій.

Динаміка рівнів тіньової економіки, розрахована за допомогою чотирьох методів, є різноспрямованою, що є наслідком нетиповості кризи COVID-19 та припущення про можливе формування нових тіньових каналів, які лише частково

включені в існуючі методи оцінки. Задokumentовано два класичні підходи, якими користуються багато експертів в оцінці тіньової економіки, так і підходи, а також використовуються Мінекономіки, зафіксували збільшення рівня порівняно з 2020 роком:

електричний метод – на 3 в.п. (до 27% від обсягу офіційного ВВП);

монетарний метод – на 2 в.п. (до 33% від обсягу офіційного ВВП).

Враховуючи особливості українського тіньового процесу, результати роботи вітчизняних науковців свідчать про зниження рівня тіньової економіки за двома напрямками:

- Підхід «Витрати населення – роздрібний товарообіг та послуги» – 1 в.п. (до 22% офіційного ВВП);

- Підхід до збитковості бізнесу – на 3 відсоткові пункти (до 23% від загального офіційного ВВП), це відбувається в контексті: адаптації бізнесу (адекватно реагуючи на виклики та державні стимули) до умов «ковідних» подій, а отже, фінансового результати його діяльності протягом звітного року поступово покращувалися, замінюючи традиційні канали тіньової діяльності новими, лише частково охопленими існуючими методами оцінки їх рівня. На рис. 2.8 можна спостерігати яскраву динаміку тіньової економіки, яку було розраховано різними методами.

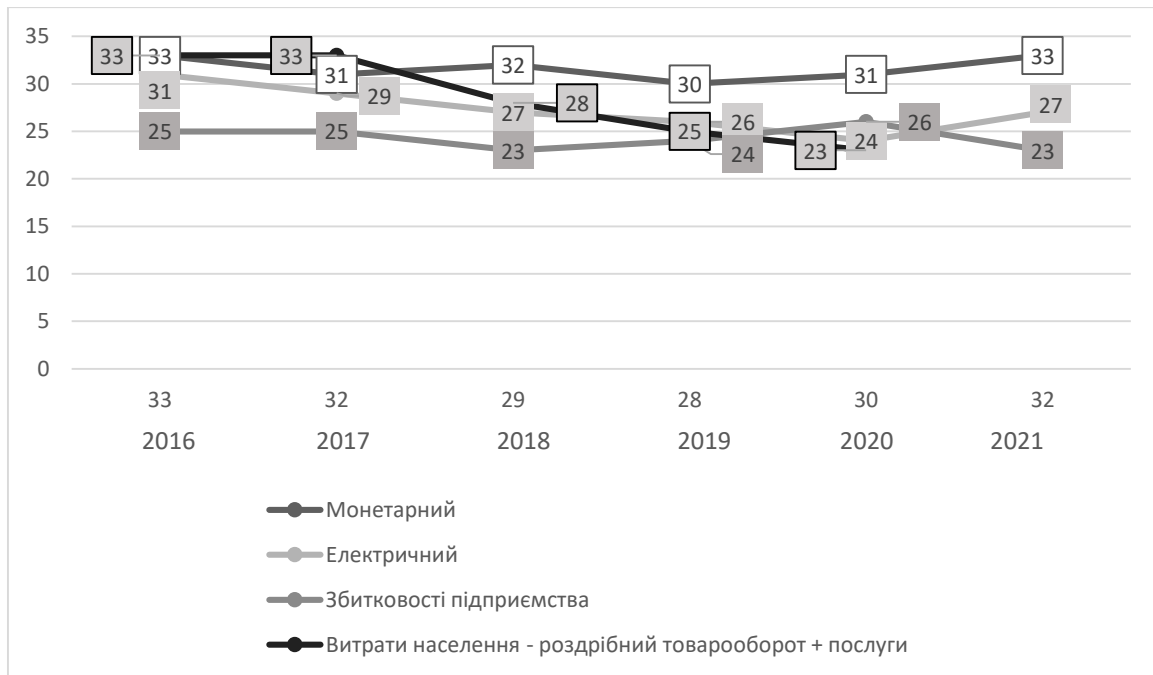

Рисунок 2.8 Динаміка рівня тіньової економіки за окремими методами, % від обсягу офіційного ВВП

Джерело: побудовано автором на основі [36]

Лише інтегральний показник рівня тіньової економіки є комплексним індикатором, що повною мірою характеризує таке явище, як тіньова економіка.

Рівень тіньової економіки за електричним методом у 2021р. становив 27%

Рівень тіньової економіки, розрахований електричним методом, порівняно з 2020 роком зріс на 3 відсоткові пункти. 27% офіційного ВВП. За методикою розрахунку цей метод обґрунтовує тенденцію зростання рівня тіньової економіки:

- або зменшене внутрішнє споживання енергії (наприклад, Відніміть споживання побутової техніки. попит) нижчий за реальний ВВП;
- або збільшити внутрішнє споживання електроенергії за рахунок зменшення валового внутрішнього продукту;

— Або, як це сталося наприкінці 2021 року, збільшився обсяг транзакцій

Темп зростання внутрішнього споживання електроенергії (без споживання комунальних послуг) (5,9% порівняно з 2020 роком) був вищим за темп зростання реального ВВП (3,4% відповідно).

Попит на енергетичні ресурси зростає в умовах активізації економічної діяльності

енергоємних виробництв (йдеться, насамперед, про відносно високі темпи зростання таких енергоємних галузей, як металургія та машинобудування).

Відповідно до електричного методу розрахунку тіньової економіки, відтворення тіньового сектору можна виміряти шляхом аналізу відхилень між споживанням електроенергії, зареєстрованим офіційними джерелами, та загальним споживанням, оціненим на основі суми споживання електроенергії в кожному секторі. економіка.

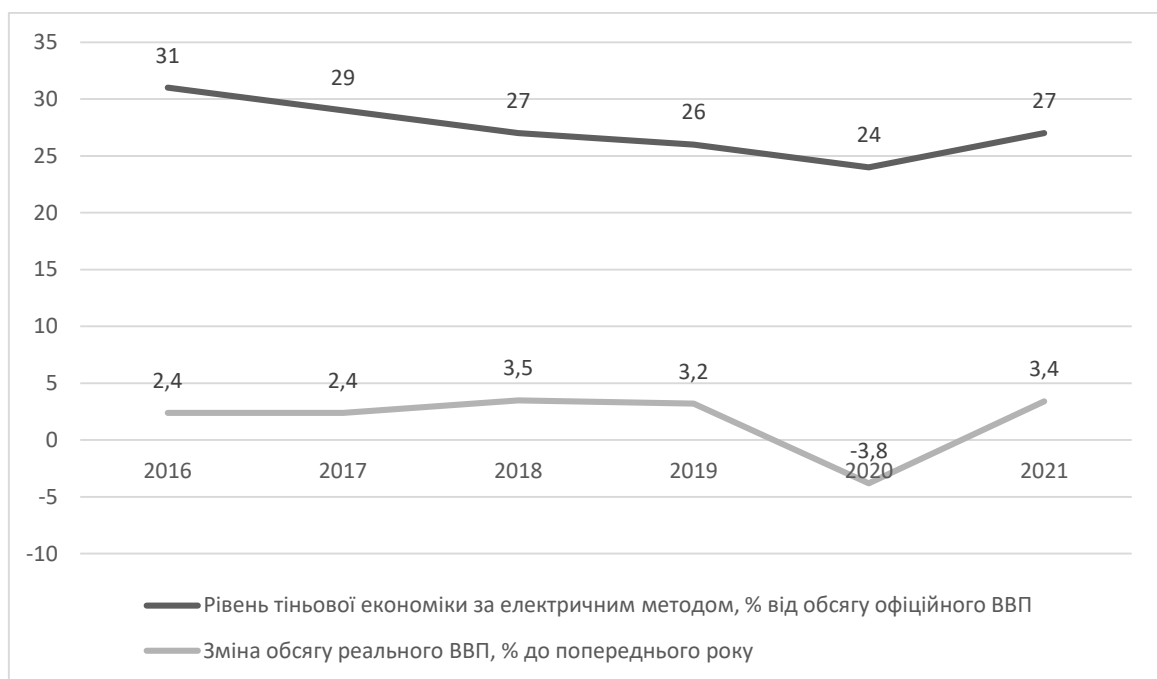

Рисунок 2.9 Рівень тіньової економіки за електричним методом, % від обсягу офіційного ВВП

Джерело: побудовано автором на основі [36]

Рівень тіньової економіки в Україні розрахований за монетарним методом у 2021 році становив 33%, можна прослідкувати динаміку на рис. 2.10. Рівень тіньової економіки, розрахований з використанням монетарного методу, збільшився порівняно з 2020 роком на 2 в.п. і становив 33% від обсягу офіційного ВВП. Тенденція

до збільшення рівня тіньової економіки за цим методом сформувалась в умовах дії таких чинників:

позитивних:

- поживавлення банківського кредитування в національній валюті на тлі відновлення економіки;
- підтримання НБУ програм Уряду, зокрема “Доступні кредити 5-7-9 %”.

негативних:

- поступового здорожчання з березня 2021 року фінансування для бізнесу й населення на тлі підвищення НБУ облікової ставки: з 6% річних (діяла з 12.06.2020) до 6,5% річних з 05.03.2021; 7,5% з 16.04.2021; 8,0% з 23.07.2021; 8,5% з 10.09.2021; 9,0% з 09.12.2021 відповідно. Найвищою вартість кредитів залишається для населення через значні ризики у сегменті споживчого кредитування – у грудні середньозважена процентна ставка банків за кредитами домогосподарствам становила 31,9%;
- збільшення обсягу готівкових коштів в обігу поза депозитними корпораціями (на 12,6% або на 64,9 млрд грн з початку 2021 року). На готівковому сегменті ринку у 2021 році пропозиція валюти домінувала над попитом – неттопродаж становив 1,3 млрд дол. США в еквіваленті (порівняно з 1,1 млрд. дол. США у 2020 році), що було зумовлено, насамперед, конвертацією коштів у гривню на споживчі потреби.

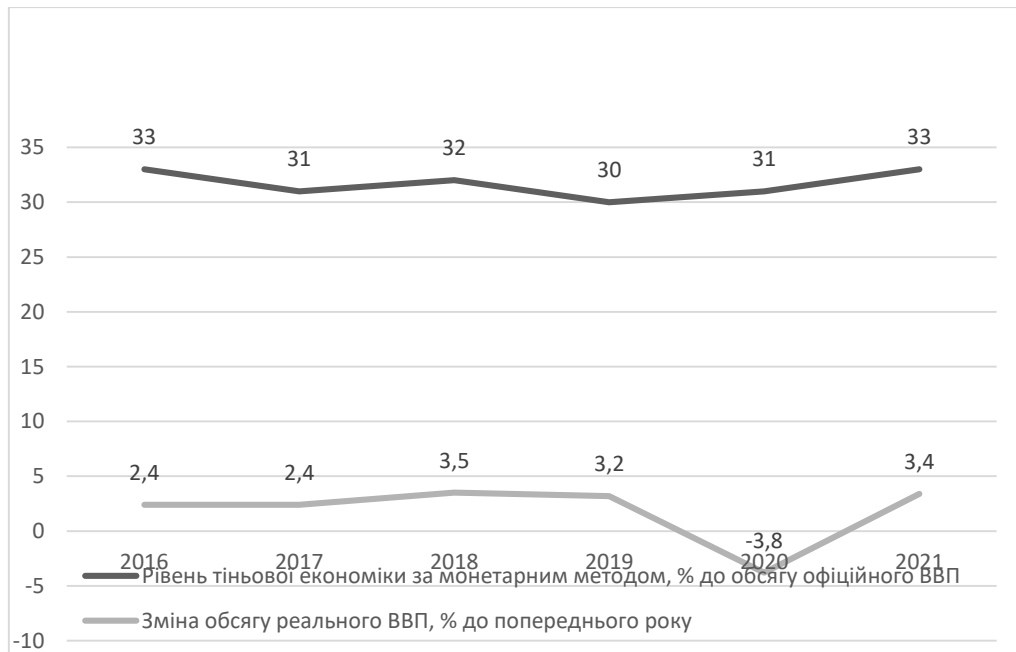

Рисунок 2.10 Рівень тіньової економіки за монетарним методом,% від обсягу офіційного ВВП.

Джерело: побудовано автором на основі [36]

При цьому на тлі зростання готівкового обігу, темпи розширення якого лишались значними (12,6% з початку 2021 року), у період пандемічних обмежень об'єктивним стало і збільшення обсягу безготівкових розрахунків. Тому дуже переконливою вважається гіпотеза про те, що нові моделі споживчої поведінки розроблені та використовують нетрадиційні безготівкові тіньові канали, які наразі частково покриваються існуючими обчислювальними методами.

Рівень тіньової економічної діяльності визначений за допомогою метода «Витрати населення – роздрібний товарооборот і послуги» становив у 2021 році 22%.

Рівень тіньової економіки за методом “витрати населення – роздрібний товарооборот і послуги” зменшився порівняно з 2020 роком на 1 в.п. (до 22% від обсягу офіційного ВВП). Тенденція до зменшення рівня тіньової економіки за цим методом сформувалась в умовах:

- утримання населення від непершочергових витрат в умовах невизначеності через пандемію;

- звуження можливостей придбання товарів на неорганізованих ринках;
- стимулювання споживчого попиту населення на тлі збільшення соціальних стандартів.

Зменшення кількості неформально зайнятих віком від 15 років підтверджує тенденцію до зниження рівня тіньової економіки за такого підходу – 19,5% від загальної кількості зайнятого населення цієї вікової групи у 2021 році проти 20,3% у 2020 році. Водночас неорганізовані торговельні точки, діяльність яких призупинено через карантинні обмеження, швидше за все, будуть частково замінені «сірими» інтернет-майданчиками (інтернет-магазинами), результати діяльності яких неможливо повністю покрити існуючими методами.

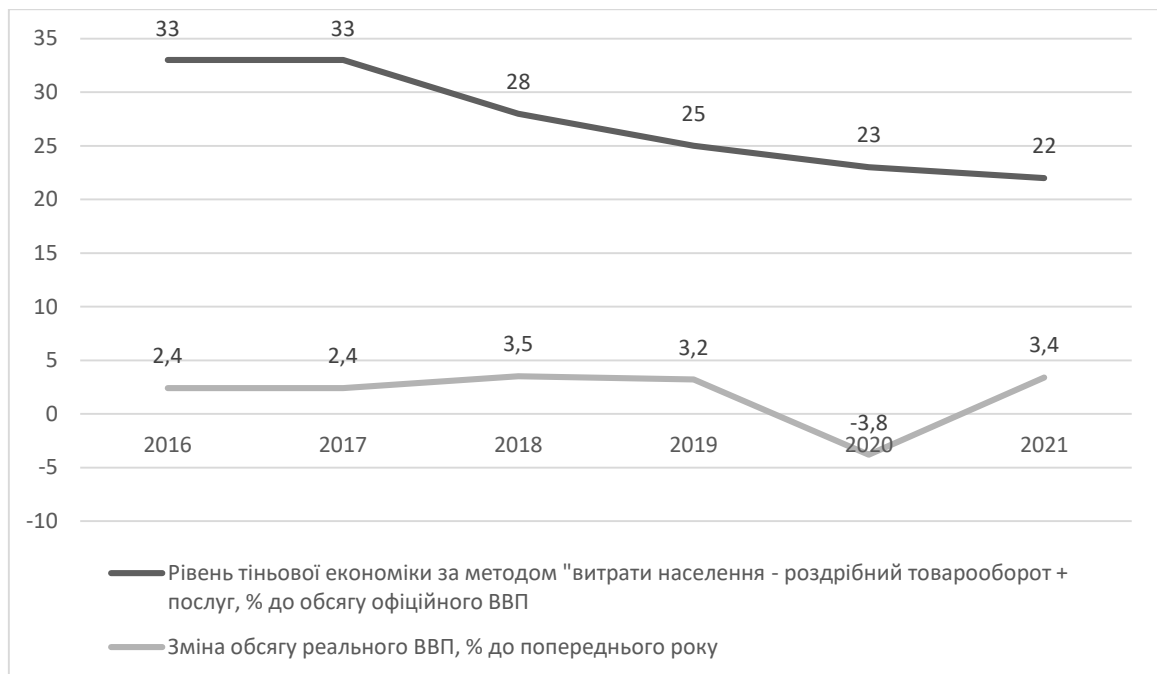

Рисунок 2.11 Динаміка рівня тіньової економіки за методом “витрати населення – роздрібний товарооборот і послуги”, % від обсягу офіційного ВВП

Джерело: побудовано автором на основі [36]

Рівень тіньової економічної діяльності в Україні на 2021 рік за методом збитковості підприємства становив 23% від обсягу офіційного ВВП.

Рівень тіньової економіки, розрахований з використанням методу збитковості

підприємств, за підсумком 2021 року становив 23% від обсягу офіційного ВВП, що на 3 в.п. менше рівня у 2020 році. Враховуючи високу волатильність даного методу, його вплив на інтегральний показник рівня тіньової економіки є мінімальним.

Відповідно до цього підходу, зниження рівня тіньової економіки відбувалося на тлі покращення фінансових показників компаній протягом звітного періоду, які були стримано оптимістично налаштовані щодо перспектив своєї господарської діяльності (у тому числі завдяки діям держави, спрямованим на підтримку населення). та підприємства) для пом'якшення негативного впливу пандемії COVID-19).

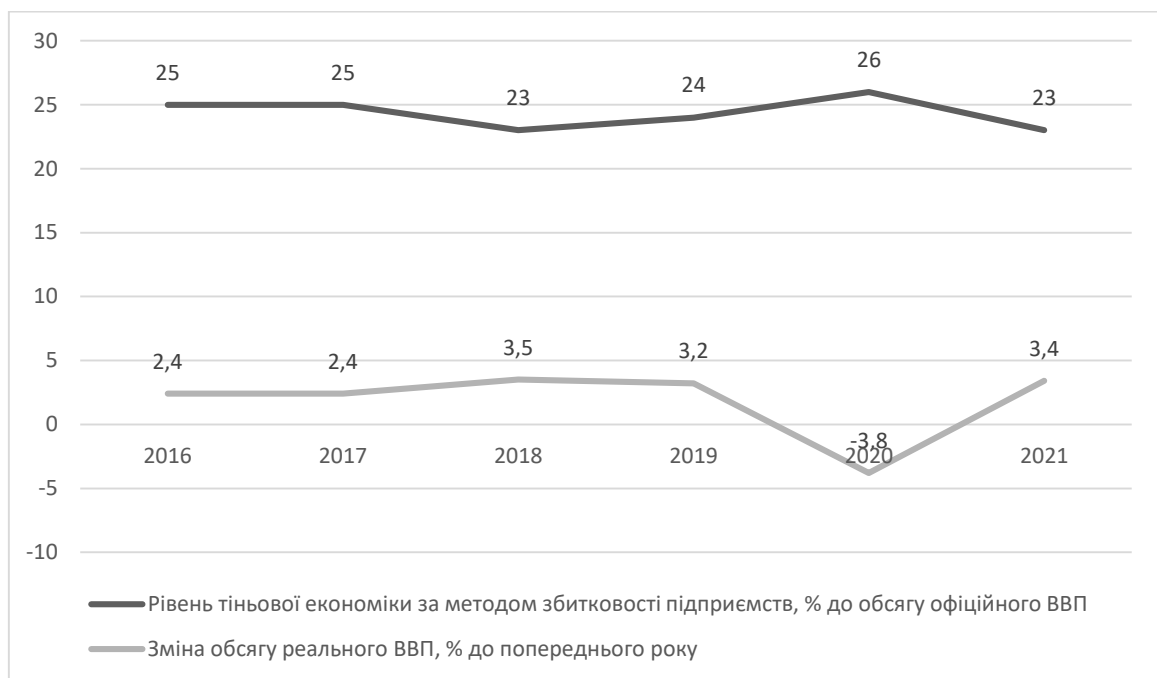

Рисунок 2.12 Динаміка рівня тіньової економіки за методом збитковості підприємств, % до обсягу офіційного ВВП

Джерело: побудовано автором на основі [36]

Усі агреговані види економічної діяльності показали тенденцію до зменшення рівня тіньової економіки. Це відбулось на тлі покращення результатів діяльності підприємств цих ВЕД (за підсумком 2021 року порівняно з 2020 роком) в умовах сприятливої кон'юнктури на зовнішніх ринках, адаптації суб'єктів господарювання до нової ковідної реальності та, як наслідок, відновлення попиту на окрему продукцію на внутрішньому ринку (чому, у свою чергу, сприяли збільшення соціальних

стандартів і стимулюючі дії Уряду з матеріальної підтримки бізнесу та населення під час пандемії, часткової компенсації понесених збитків і пом'якшення проходження пікових періодів та негативних наслідків коронакризи).

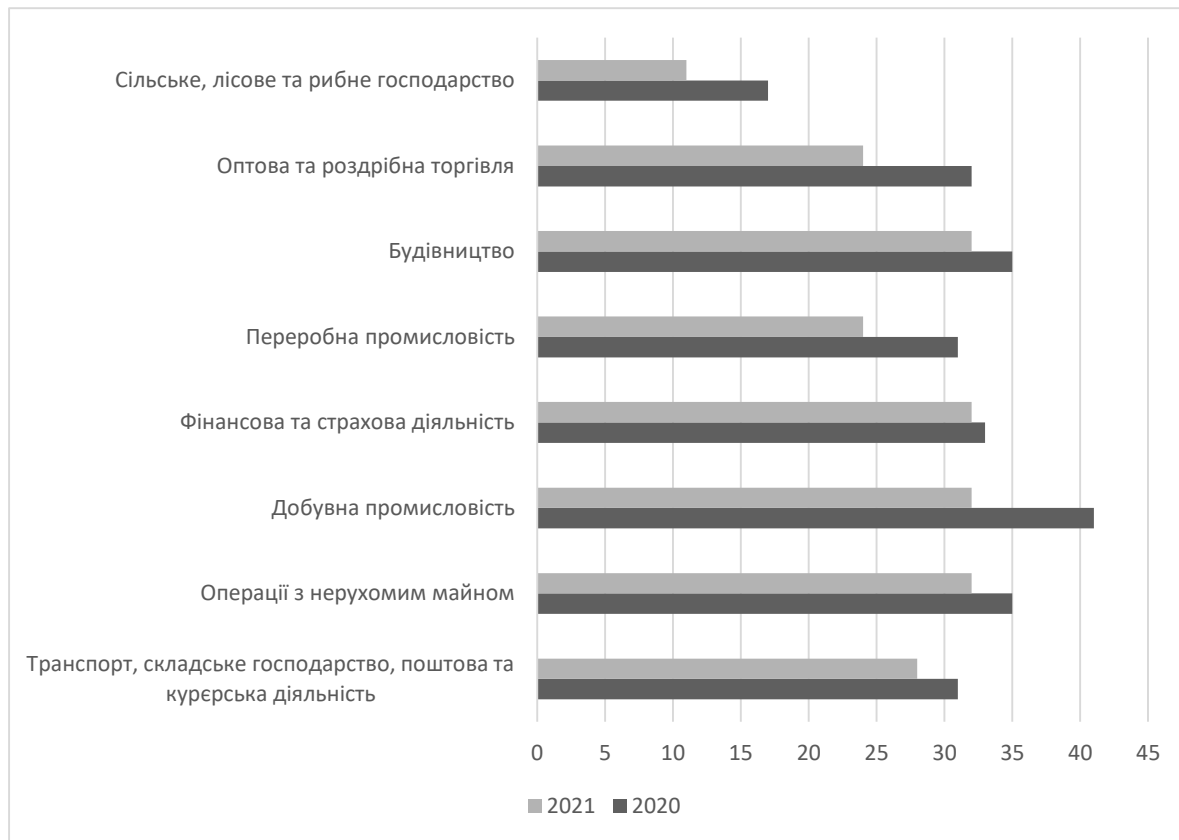

Рисунок 2.13 Рівень тіньової економіки за видами економічної діяльності, % від обсягу офіційного ВДВ відповідного ВЕД

Джерело: побудовано автором на основі [36]

Найбільш суттєвим зменшення частки тіньового сектору було у добувній промисловості і розробленні кар'єрів (на 9 в.п. до 32% від обсягу ВДВ у ВЕД), у ВЕД «Оптова та роздрібна торгівля» (на 8 в.п. до 24%), у переробній промисловості (на 7 в.п. до 24%) та у ВЕД «Сільське, лісове та рибне господарство» (на 6 в.п. до 11% відповідно).

Повномасштабна війна спричинена варварським вторгненням росії в Україну внесла певні корективи в рівень тіньової економічної діяльності в порівнянні з ковідним часом.

«Напередодні війни вважалося, що рівень тіньової економіки становить десь 33-35%. Але за даними міжнародних організацій рівень тіньової економіки в Україні нині становить 50%», — каже І. Макаренко, кандидат економічних наук, директор Інституту еволюційної економіки.

За його словами, в країні дуже велика адміністративна складова, яка потім компенсується тіньовою економікою.

«Наші західні партнери це бачать. Але розуміють, що наразі немає можливості побороти тіньову економіку не тільки в світі, але й в Україні», — резюмує І. Макаренко.

В Україні, мабуть, найближчим часом варто очікувати посилення боротьби з тіньовою економікою. Зовсім нещодавно президент Зеленський заявив, що під час і після війни діяльність у «тіні» неприпустима.

"І це не питання тієї чи іншої економічної доктрини, не питання тієї чи іншої політичної позиції. Ми просто не можемо собі дозволити, щоб в країні залишалася тіньова частина економічного життя. Всі, хто працює в українській політиці, впливає на суспільну дискусію, повинні усвідомити, що тіньового в країні більше не буде", - заявив президент Зеленський.

Війна в Україні справила великий вплив на розвиток тіньової економіки країни. Війна призвела до падіння рівня життя населення та економічної нестабільності, що створило сприятливі умови для зростання тіньової економіки.

Однією з головних причин зростання тіньової економіки в Україні є падіння споживчого попиту та подорожчання товарів і послуг. В умовах війни деякі товари та послуги були недоступні або дуже дорогі. Це призвело до переходу деяких підприємств у тіньовий сектор економіки, щоб підтримувати прибутковість і зберегти робочі місця. Також один з основних чинників, який впливає на тіньову економіку, - це низький рівень життя і високі рівні бідності, які були поглиблені внаслідок війни. Багато людей втратили свої робочі місця, або їхні зарплати знизилися, що призвело до збільшення зайнятості в тіньовому секторі.

Крім того, війна призвела до зниження контролю над бізнесом і зростання корупції, що сприяло розвитку тіньової економіки. Деякі підприємства використовують тіньові схеми для ухилення від сплати податків та інших законних вимог держави.

Війна також сприяла корупції та незаконному ринку зброї та інших товарів, до яких легше дістатися через контрольовану повстанцями територію. Це також сприяє зростанню тіньової економіки, оскільки багато людей змушені шукати способи заробляти гроші через незаконну діяльність.

Крім того, війна призвела до значного скорочення інвестицій в економіку країни, що також вплинуло на розвиток тіньової економіки. Ділове середовище стало менш привабливим для іноземних інвесторів, а війна створила багато невизначеності та ризику для місцевих підприємств, штовхаючи багатьох із них у тіньову економіку.

Нарешті, війна в Україні призвела до переміщення великої кількості людей, які часто перебувають у складних економічних і соціальних ситуаціях. Це може призвести до того, що все більше людей будуть змушені працювати в неформальному секторі, щоб забезпечити достатній рівень життя для себе та своїх сімей. Загалом війна в Україні мала значний вплив на розвиток тіньової економіки в країні, включаючи падіння довіри до державних інституцій, збільшення витрат на оборону, широку бідність та переміщення населення.

Подолання тіньової економіки в Україні є одним із головних пріоритетів влади та суспільства країни. Ось кілька можливих шляхів боротьби з тіньовою економікою в Україні:

- Покращення бізнес-середовища та ділової активності: підвищення прозорості та захисту прав власності, зменшення бюрократії та корупції, покращення кредитування та доступу до ринку.
- Підвищити рівень ефективності фіскальної та митної політики: зменшити податкове навантаження на підприємства та населення, зменшити адміністративні бар'єри для підприємців, підвищити ефективність митного контролю.

- Розвиток соціальної інфраструктури та забезпечення соціального захисту: зниження рівня бідності та безробіття, підвищення рівня соціального захисту та доступу до послуг охорони здоров'я та освіти.
- Забезпечення правової стабільності та ефективності правоохоронних органів: зниження рівня корупції та злочинності та підвищення ефективності правоохоронних органів та судової системи.
- Проведення інформаційної та освітньої роботи: забезпечення доступу до інформації про тіньову економіку та її наслідки, підвищення рівня фінансової грамотності та свідомості населення.
- Міжнародна співпраця та взаємодія: підвищення рівня співпраці з міжнародними організаціями та іншими країнами світу.

ВИСНОВКИ

Тіньова економіка – це глобальне явище, яке впливає на економічний розвиток країн у всьому світі. Незважаючи на зусилля по боротьбі з нею, вона залишається великою проблемою, яка підриває економічну стабільність і соціальну справедливість.

Основною причиною розвитку тіньової економіки є збільшення податкового тиску, бюрократії та корупції, а також високе регуляторне та фінансове навантаження на компанії та громадян. Крім того, зростання тіньової економіки зумовлено також нестабільністю економічного та політичного середовища, низьким рівнем економічного розвитку та недостатньою конкуренцією.

Тіньова економіка може мати серйозні економічні та соціальні наслідки, такі як зменшення національних доходів, збільшення боргу, порушення правил конкуренції та зниження рівня соціальної справедливості. Це також може призвести до зростання злочинності та злочинної діяльності, а також до зниження довіри до державних та інших інститутів.

Для боротьби з тіньовою економікою необхідно вдосконалити податкову систему, зменшити бюрократію та корупцію, забезпечити стабільне економічне та політичне середовище, підвищити рівень економічного розвитку та конкуренції, просувати реформи у сфері соціального забезпечення та реформування. Легальна система. Тому розвиток тіньової економіки є важливою проблемою для більшості країн світу, оскільки вона впливає на економічну стабільність і соціальну справедливість. Для ефективної боротьби з нею необхідно вживати комплексних заходів на національному та міжнародному рівнях.

У світі існують також міжнародні організації, які працюють над боротьбою з тіньовою економікою, такі як Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Європейський Союз (ЄС) та Міжнародний валютний фонд (МВФ). Ці організації співпрацюють з урядами країн у розвитку та впровадженні програм та

реформ, які допоможуть зменшити рівень тіньової економіки та забезпечити стабільний економічний розвиток.

У кінцевому рахунку, розвиток тіньової економіки є складною та багатогранною проблемою, яка потребує комплексного підходу та співпраці на різних рівнях. Вирішення цієї проблеми допоможе підвищити економічну стабільність та забезпечити більш справедливе розподіл.

Хоча загальні наслідки тіньової економіки можуть бути негативними, на мою думку, у деяких випадках можуть існувати позитивні аспекти. Ось декілька можливих прикладів:

- Зменшення безробіття: у деяких країнах тіньова економіка може стати важливим джерелом заробітку для людей, які не можуть знайти офіційну роботу. Це може допомогти зменшити безробіття та бідність.
- Стимулювання підприємництва: у деяких країнах тіньова економіка може стати важливим джерелом підприємницької активності. Невеликі підприємства можуть знаходити в тіньовому секторі більш сприятливі умови для розвитку та зростання, які були б недоступними у офіційному секторі.
- Додаткові доходи для державного бюджету: у деяких випадках тіньова економіка може стати джерелом додаткових доходів для державного бюджету. Наприклад, якщо уряд може збирати податки на тіньову економіку, то це може призвести до збільшення доходів державного бюджету.

Проте важливо зазначити, що відповідність цих прикладів може залежати від контексту і країни, і загалом позитивні наслідки тіньової економіки є обмеженими. Тому, несвідоме поширення тіньової економіки не може бути рекомендовано як рішення для вирішення економічних проблем.

Отже, тіньова економіка, за своєю суттю, є нелегальною та незаконною діяльністю, яка уникає оподаткування та контролю державних органів. Хоча у деяких

випадках може бути незначні переваги від тіньової економіки, загалом вона не є благом для суспільства і економіки.

Основні проблеми, пов'язані з тіньовою економікою, полягають у тому, що вона створює нерівність у громадян перед законом, підірвує економічну стабільність, підтримує корупцію, порушує фіскальну дисципліну та може призводити до зменшення доходів державного бюджету. Крім того, тіньова економіка може впливати на здоров'я та безпеку громадян через продаж підроблених та незаконних товарів.

Підсумовуючи всю роботу я б хотіла порекомендувати варіанти детінізації економіки для України. Детінізація в умовах війни є досить складним завданням, але цілком можлива. По-перше потрібно працювати над залученням іноземних інвестицій. Уряди можуть залучати іноземні інвестиції шляхом створення сприятливих умов для ведення бізнесу та залучення іноземних компаній. Це може стимулювати економічне зростання та створити нові робочі місця.

По-друге, потрібно розвивати інновації та технологічний розвиток. Інвестування в дослідницькі проекти, інноваційні стартапи та технологічний сектор може допомогти диверсифікувати економіку та створити нові робочі місця.

Розвиток сільського господарства має також великий вплив на економіку, саме підтримка сільського господарства може допомогти зменшити залежність від імпорту та стимулювати внутрішні ринки. Інвестиції в аграрний сектор, підтримка фермерів і розвиток сільських кооперативів можуть стимулювати економічне зростання.

Привабливий туризм може бути джерелом доходу та зайнятості. Покращення туристичного потенціалу України, розвиток інфраструктури, культурної та природної спадщини може залучити іноземних туристів та підтримати внутрішній туризм.

Уряд може впроваджувати соціальні програми та заходи, спрямовані на підтримку незахищених верств населення, особливо дітей. Це може включати фінансову допомогу сім'ям з дітьми, безкоштовну освіту та медичне обслуговування.

Інвестиції в освіту є звичайно ключовим фактором економічної децентралізації. Розвиток якісної освіти допоможе підростаючому поколінню підготуватися до майбутньої роботи та розвитку інноваційних виробництв.

Підтримка експортного сектору сприяє розширенню ринків збуту та залученню валютних коштів. Уряди можуть заохочувати експортерів для сприяння маркетинговій діяльності та розвитку експортних кластерів.

Протидія тіньовій економіці потребує комплексних заходів на всіх рівнях, зокрема вдосконалення податкової системи, зменшення бюрократичних бар'єрів, посилення контролю та нагляду за фінансовими операціями, забезпечення ефективних механізмів запобігання корупції та легалізації незаконних доходів.

Міжнародне співтовариство має спільно працювати над вирішенням цього глобального явища, сприяючи відкритості, прозорості, чесності та співпраці між державами. Це допоможе зменшити ризики тіньової економіки та побудувати більш стабільну та стійку глобальну економіку, яка сприяє зростанню та добробуту всіх людей.

ДЖЕРЕЛА

1. Сутність та етапи еволюції тіньової економіки.

URL: <https://econforum.duan.edu.ua/images/PDF/2012/2/48.pdf> (дата звернення: 06.05.2023)

2. Тіньова економіка: сутність, причини виникнення та наслідки існування

URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4613/1/kundytskyj.pdf> (дата звернення: 07.05.2023)

3. Turchinov, O. V. (1995), *Tinova ekonomika : teoretychni osnovy doslidzhennya* [Shadow economy : theoretical foundations of research], ArteEK, Kyiv, Ukraine. (дата звернення: 07.05.2023)

4. Gutmann P. *The Economics of Crime: Practical Methods of Evaluation* / P.Gutmann. –N.Y. : National Bureau of Economic Research, 1982. (дата звернення: 10.05.2023)

5. Feige, E., *Revised Estimates of the Underground Economy: Implications of US Currency Held Abroad*, in *The Underground Economy: Global Evidence of its Size and Impact*, Owen Lippert, Michael Walker, The Fraser Institute, Vancouver, British Columbia, Canada, 1997(дата звернення: 10.05.2023)

6. *Shadow Economy: Definitions, terms & theoretical considerations*
URL: https://www.scienpress.com/Upload/AMAE/Vol%209_5_3.pdf (дата звернення: 10.05.2023)

7. Castells M. *World Underneath: The Origins, Dynamics, and Effects of the Informal Economy*; ed. by A. Portes, M. Castells, L. A. Benton / Castells M., Portes A. // *The Informal Economy: Studies in Advanced and Less Developed Countries.*— Baltimore, 1989. (дата звернення: 11.05.2023)

8. Hart, K. (2006), "Bureaucratic form and the informal economy", *Linking the formal and informal economy: concepts and policies*, Oxford University Press, Oxford, UK. (дата звернення: 11.05.2023)

9. Портес. А. Неформальная экономика и ее парадоксы / Алехандро Портес // Экономическая социология, 2003. — Т. 4. — № 5. (дата звернення: 12.05.2023)

10. Зміст та роль неформалізованої економіки: теоретико – методологічний аспект аналізу.

URL:<https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6156/1632.pdf?sequence=3&isAllowed=y> (дата звернення: 15.05.2023)

11. Корупція

URL:<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 15.05.2023)

12. Турчинов О.В. Тіньова економіка: закономірності, механізми функціонування, методи оцінки / О.В. Турчинов. – К., 1996. (дата звернення: 16.05.2023)

13. Тіньова економіка як суспільно-економічне явище

URL:https://pidru4niki.com/68458/bankivska_sprava/tinova_ekonomika_suspilno-ekonomichne_yavishe (дата звернення: 16.05.2023)

14. Тіньова економіка як джерело загроз економічній безпеці

URL:<https://studfile.net/preview/11957223/> (дата звернення: 18.05.2023)

15. Гришова І.Ю., Гнатєва Т.М. Управління ризиками у контексті стратегії антикризового управління. Український журнал прикладної економіки. 2016. Том 1. № 3. URL:<http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/6194/1/5.pdf> (дата звернення: 18.05.2023)

16. Офшорні зони поширення у тінізації

URL:http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2021/22.pdf (дата звернення: 19.05.2023)

17. Основні наукові підходи до визначення поняття «офшорні зони».

URL:<https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1376/1/%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%87%D1%83%D0%BA.pdf> (дата звернення: 20.05.2023)

18. Офшорні юрисдикції як інструмент тінізації економіки та транснаціональної злочинності. URL:

http://www.pdujournal.kpu.zp.ua/archive/2_2021/22.pdf (дата звернення: 23.05.2023)

19. Аналіз монетарних методів оцінки тіньової економіки

URL:<https://www.echas.vnu.edu.ua/index.php/echas/article/view/183/146> (дата звернення: 10.05.2023)

20. Методичні основи оцінки обсягів тіньового сектору

URL:<https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/17199/1/24.pdf> (дата звернення: 10.05.2023)

21. Податок

URL:<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BA> (дата звернення: 12.05.2023)

22. GDP growth (annual %) – United States

URL:<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2021&locations=US&start=2016> (дата звернення: 14.05.2023)

23. Unemployment, total (% of total labor force) (modeled ILO estimate) – USA

URL:<https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?end=2022&locations=US&start=2016> (дата звернення: 14.05.2023)

24. USA: Shadow economy

URL:https://www.theglobaleconomy.com/USA/shadow_economy/ (дата звернення: 15.05.2023)

25. GDP growth (annual %) - Japan

URL:<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2021&locations=JP&start=2016> (дата звернення: 14.05.2023)

26. Unemployment, total (% of total labor force) (modeled ILO estimate) – Japan

URL:<https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?end=2022&locations=JP&start=2016> (дата звернення: 14.05.2023)

27. Порівняльний аналіз тіньової економіки в країнах світу

URL:<https://data.worldbank.org/topic/economy-and-growth> (дата звернення: 14.05.2023)

28. GDP growth (annual %) – East Asia

URL:<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=Z4> (дата звернення: 14.05.2023)

29. 102 Groups Tell Congress: Support Public Country-by-Country Reporting URL:

<https://gfintegrity.org/press-release/102-groups-tell-congress-support-public-country-by-country-reporting/> (дата звернення: 14.05.2023)

30. «Тіньова» економіка: наслідки та методи подолання.

URL:http://www.investplan.com.ua/pdf/20_2011/6.pdf (дата звернення: 06.05.2023)

31. Zjednoczeni przeciwko korupcji – podręcznik wspólnych działań

antykorupcyjnych URL:<https://ungc.org.pl/zjednoczeni-przeciwko-korupcji-podrecznik-wspolnych-dzialan-antykorupcyjnych/> (дата звернення: 06.05.2023)

32. Anti-Corruption Collective Action

URL:<https://globalcompact.org.ua/projects/anti-corruption-collective-action/> (дата звернення: 11.05.2023)

33. Детінізація економіки: від традиційних схем і декларацій до цивілізованого підходу і рішучих дій. URL:<https://www.epravda.com.ua/columns/2020/07/29/663486/> (дата звернення: 11.05.2023)

34. Зарубіжний досвід детінізації економічних відносин.

URL:http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/20_2018_ukr/58.pdf (дата звернення: 18.05.2023)

35. Program participation and spending patterns of families receiving government means-tested assistance URL: <https://www.bls.gov/opub/mlr/2018/article/program-participation-and-spending-patterns-of-families-receiving-means-tested-assistance.htm> (дата звернення: 18.05.2023)

36. Аналітична записка: Загальні тенденції тіньової економіки у 2021р.

URL:file:///C:/Users/ACER/Downloads/%D0%97%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%B0_%202021_%D0%A2%D0%95.pdf (дата звернення: 07.05.2023)

Ім'я користувача:
Міжнародної торгівлі і маркетингу Іщенко Анна

ID перевірки:
1015249039

Дата перевірки:
25.05.2023 14:11:20 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
25.05.2023 14:17:40 EEST

ID користувача:
100005724

Назва документа: Ткаченко А.В. Розвиток тіньової економіки як світове явище

Кількість сторінок: 62 Кількість слів: 13075 Кількість символів: 98757 Розмір файлу: 331.11 KB ID файлу: 1014924455

14.2% Схожість

Найбільша схожість: 5.9% з Інтернет-джерелом (<https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=74e86de5-126a-4849-9>)

12.7% Джерела з Інтернету 184

Сторінка 64

12% Джерела з Бібліотеки 432

Сторінка 68

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнено

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнено

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи 18